

**FİNANSAL OKURYAZARLIK ARAŞTIRMALARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

Büşra GÜR

Yüksek Lisans Tezi

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Lütfü ŞİMŞEK

2022

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FİNANSAL OKURYAZARLIK ARAŞTIRMALARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

Büşra GÜR

İKTİSAT ANABİLİM DALI
DANIŞMAN: Dr. Öğr. Üyesi Lütfü ŞİMŞEK

TEKİRDAĞ-2022
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

06 /07 / 2022

Büşra GÜR

ÖZET

Kurum, Enstitü, : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
ABD : İktisat Yönetimi Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Finansal Okuryazarlık Araştırmaları Üzerine Bir İnceleme
Tez Yazarı : Büşra GÜR
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Lütfü ŞİMŞEK
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2022
Sayfa Sayısı : 85

Bireylerin aldıkları finansal kararların kalitesinin finansal bilgi, beceri ve tutumlarına bağlı olduğu ve bununla finansal okuryazarlık arasında yüksek düzeyli bir ilişkinin var olduğu hususu son yıllarda önemli bir araştırma konusudur. Nitekim bir ülke ya da toplumun refah düzeyi ve yaşam kalitesi ile o ülke veya toplumu oluşturan bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri arasında o derece yüksek bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda yürütülen pek çok araştırma, dünya nüfusunun büyük bir bölümünün ekonomiye tam olarak katılmak veya kendi finansal gelecekleri hakkında bilinçli kararlar almak için ihtiyaç duydukları finansal bilgiden yoksun olduğunu göstermektedir. Bu durumun Türkiye için de geçerli olduğunu, Türkiye’de yapılan çeşitli araştırmaların sonuçlarında açıkça görebilmekteyiz. Ayrıca öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyeleri, yetişkinlik yıllarında finansal ve hatta siyasi karar verme üzerindeki etkisi nedeniyle dünya çapında da ilgi görmektedir.

Türkiye’nin düşük finansal okuryazarlık konusundaki karnesine paralel olarak, Türkiye’deki üniversite öğrencilerin, sürekli olarak krizlerle karşılaşan bir ekonominin gelecekteki katılımcıları oldukları göz önüne alındığında, finansal okuryazarlık seviyelerinin büyük bir önem taşıdığı anlaşılabilmektedir. Bu durum finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması için finansal eğitimin gerekliliğini ortaya çıkarır. Böyle bir eğitimin daha verimli olarak yürütülmesi için çalışmalara finansal okuryazarlık düzeylerinin tespiti ile başlanılmalıdır. Bu nedenle, bu çalışmanın amacı, Türkiye’de eğitim gören üniversite öğrencileri arasında finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda; üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini artırmak için ne tür eğitimler verilmesi gerektiği noktasında öngörü sahibi olunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim, Üniversite Öğrencileri, Türkiye.

ABSTRACT

Institution, Institute, : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department : Department of Economics
Thesis Title : A Review on Financial Literacy Research
Thesis Author : Büşra GÜR
Thesis Adviser : Assistant Professor Lütfü ŞİMŞEK
Type of Thesis, Year : Master Thesis, 2022
Total Number of : 85
Pages

It has been an important research topic in recent years that the quality of financial decisions made by individuals depends on their financial knowledge, skills, and attitudes. There is a high-level relationship between it and financial literacy. It is possible to say that there is such a high relationship between a country or society's welfare level and quality of life and the financial literacy levels of the individuals who make up that country or society. Many studies in this context show that many of the world's population lacks the financial information they need to participate fully in the economy or make informed decisions about their financial future. We can see in the results of various studies conducted in Turkey that this situation is also valid for Turkey. In addition, students' financial literacy levels are attracting worldwide attention due to their impact on financial and even political decision-making during their adult years.

In line with Turkey's low financial literacy score, it can be understood that financial literacy levels are of great importance, given that university students in Turkey are future participants in an economy that is constantly facing crises. This situation reveals the necessity of financial education to increase financial literacy. In order to carry out such education more efficiently, studies should be started with the determination of financial literacy levels. Therefore, the aim of this study is to determine the financial literacy levels among university students studying in Turkey. In accordance with this purpose, to increase university students' financial literacy levels, it will be possible to have foresight about what kind of education should be given.

Keywords: Financial Literacy, Financial Education, University Students, Turkey.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM BEYANI	iii
TEZ ONAY SAYFASI	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
1. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	3
1.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı	3
1.2. Finansal Okuryazarlığın Alt Kavramları	6
1.2.1. Para Bilgisi.....	6
1.2.2. Gelir Bilgisi	7
1.2.3. Para İdaresi Bilgisi	8
1.2.4. Tasarruf ve Yatırım Bilgisi	8
1.2.5. Harcama ve Borçlanma Bilgisi	9
1.3. Finansal Okuryazarlık Açısından Finansal Eğitim Kavramı ve Önemi..	10
2. FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ VE FAKTÖRLERİ	13
2.1. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aile Açısından Önemi	13
2.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem ve Ekonomi Açısından Önemi.....	15
2.3. Finansal Okuryazarlığın Tüketim, Tasarruf ve Yatırım Açısından Önemi	17
2.4. Finansal Okuryazarlıkla İlgili Faktörler.....	18
2.4.1. Demografik Faktörler	19
2.4.2. Ekonomik Faktörler	21

2.4.3. Çevresel Faktörler	23
3. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE MİKRO/MAKRO EKONOMİ İLİŞKİSİ	25
3.1. Finansal Okuryazarlık ve Mikro Ekonomi İlişkisi.....	25
3.1.1. Talep, Marjinal Fayda ve Finansal Okuryazarlık	26
3.1.2. Marjinal Maliyet, Alternatif (Fırsat) Maliyet ve Finansal Okuryazarlık	27
3.2. Finansal Okuryazarlık ve Makro Ekonomi İlişkisi	28
3.2.1. Finansal Okuryazarlık ve Milli Gelir	28
3.2.2. Finansal Okuryazarlık ve Para Politikası	29
3.2.3. Finansal Okuryazarlık ve Enflasyon	31
3.2.4. Finansal Okuryazarlık ve İstihdam	32
3.2.5. Finansal Okuryazarlık, Ekonomik Kalkınma ve Büyüme.....	33
4. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE FİNANSAL OKURYAZARLIK	35
4.1. Dünyada Finansal Okuryazarlık	35
4.1.1. Dünyada Finansal Okuryazarlığın Durumu	37
4.1.2. Dünyada Finansal Okuryazarlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar	40
4.2. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık	44
4.2.1. Türkiye’de Finansal Okuryazarlığın Durumu	46
4.2.2. Türkiye’de Finansal Okuryazarlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar	48
5. YÖNTEM	52
5.1. Araştırmanın Amacı	52
5.2. Araştırmanın Yöntemi	53
5.3. Araştırmanın Evreni ve Veri.....	54
6. BULGULAR.....	55
6.1. Araştırma Bulguları ve Değerlendirme.....	55
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
KAYNAKÇA	73

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 4.1: Ülkelerin Finansal Okuryazarlık Oranları ve Sıralaması	39
Tablo 4.2: 2013-2020 Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim Endeks Değerleri	47
Tablo 4.3: 2013-2020 Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Skorları	48
Tablo 6.1: İncelenen Tezlerin Yazarlarının Cinsiyeti	56
Tablo 6.2: Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı ve Tez Yazarlarının Bağlı Oldukları Birimler.....	59
Tablo 6.3: Tezlerin Örneklem Genişliği ve Örneklem Büyüklükleri..	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 4.1: 2015 Yılı Dünya Finansal Okuryazarlık Düzeyleri	36
Şekil 4.2: 2010-2020 Yılları Arasında Yazılan Tezlerin Araştırma Grupları.....	47
Şekil 6.1: Üniversite Öğrencileri Üzerine Yapılmış Tez Sayısı.....	55
Şekil 6.2: Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı	61
Şekil 6.3: Tezlerde Kullanılan Veri Analiz Teknikleri	61

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BİST : Borsa İstanbul

BM : Birleşmiş Milletler

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla

IMF : Uluslararası Para Fonu

KOBİ : Küçük ve Orta Boy İşletme

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TL : Türk Lirası

TUİK : Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Finansal okuryazarlık kavramı son yıllarda devletler, eğitimciler ve bankaların yanı sıra pek çok farklı grup tarafından sıklıkla gündeme getirilmektedir. 2000'li yılların başlarından bu yana büyük bir hızla gelişen bilgi, iletişim teknolojileri ve bununla birlikte artan küreselleşme olgusu, ülke ekonomilerini birbirine bağlamıştır. Bu durum küresel finans sistemini de karmaşık bir hale getirmiştir. Küresel boyutta entegre olmuş bu yeni finans sistemiyle birlikte, yeni finansal ürün ve hizmetlerin yanı sıra yeni finansal işlemler de ortaya çıkmıştır. Bu durum bireyler için krediye ulaşmada, yatırım yapma gibi konularda çeşitlik ve rahatlık sağlasa da karmaşık yapısı nedeniyle de finansal karar alma sürecinin zorlaşmasına neden olmuştur. Özellikle 2008 finansal krizinde finans sektörünün ve hükümetlerin yaşadığı olumsuzlukların yanı sıra finans sisteminin güvenilirliğinin ve bireylerin finansal bilgi düzeyinin sorgulanmasına sebep olmuştur (Gerardi ve diğerleri, 2010).

O zamandan beri, finansal okuryazarlık ve finansal eğitim konusu, hükümetlerin ve finansal sistemleri düzenleyen otoritelerin artan oranda ilgisini çekmiş ve çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Yapılan araştırmalar neticesinde varılan çıkarımlara göre finansal okuryazarlık seviyeleri daha yüksek olan bireylerin mikro düzeyde daha iyi, daha ucuz ve daha uygun ürün ve hizmetler talep edeceği; dolayısıyla bu durumun da makro ölçekte daha etkili düzenlemelerin yapılmasına ve daha verimli finansal piyasaların oluşturulmasına katkıda bulunacağı küresel olarak kabul edilmektedir (Williams ve Satchell, 2011).

Bazı akademik çalışmalara göre de finansal okuryazarlık seviyesi yükseldikçe kişilerin borçluluk oranları gelirleri ile daha dengeli olmakta, daha bilinçli bir şekilde kredi ve kredi kartı kullanımı davranışı sergilemekte ve bu durum da bireylerin borç temerrüdüne düşme oranlarını azaltmaktadır (Cole vd., 2012). Ayrıca, daha yüksek düzeyde finansal okuryazarlığa sahip bireylerin birikimlerinden daha fazla gelir elde etme ve daha çeşitli finansal araçlara yatırım yapma eğiliminde olduklarına dair ampirik kanıtlar da vardır (Guiso ve Jappelli, 2008; van Rooij vd., 2011).

OECD'ye (2012) göre, finansal okuryazarlık, finansal kavram bilgisi ve bu kavramların anlaşılmasının yanı sıra, finansal faaliyetler bağlamında daha etkili karar

alması, dolayısıyla da bireylerin ve toplumun refahını iyileştirmek için bunları uygulama kapasitesinden oluşur. Özellikle OECD ülkelerindeki ulusal ve uluslararası düzenleyici otoriteler, nüfusun finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek ve bu düzeyleri yükseltecek ve dolayısıyla finansal okuryazarlığı ve finansal ürün ve hizmetlerle ilgili tüketici davranışlarını olumlu yönde etkileyecek finansal eğitim programları oluşturmak amacıyla bu konuda çeşitli çalışmalar yapmaktadır.

Gün geçtikçe finansal teknolojilerde ve ürünlerde artan karmaşıklık ile karşı karşıya kalmaları muhtemel olduğundan, hem bireysel hem de toplumsal geleceğin planlanması ve inşası konularında daha fazla sorumluluk almaları gereken genç nesillerin her alanda olduğu gibi finans konusunda da eğitimi son derece önem arz etmektedir. Son zamanlarda birçok ailenin karşılaştığı ekonomik ve finansal zorluklar, çalışan öğrenci sayısının artmasının yanı sıra öğrencilerin kredi kartı ve banka kredisi kullanımına da etkide bulunmuştur. Ek olarak, son iki senedir yaşanan Covid-19 küresel salgını, finans dünyasında ve piyasaların işleyişinde büyük değişikliklere neden olmuş, belki de gelecekte yaşanacak bir finansal krizin de fitilini ateşlemiştir. Tüm bu nedenlerle genç nüfusun finansal okuryazarlık açısından daha iyi eğitilmesi ve aktif bir finansal hayata hazırlanması son derece önemlidir.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, Türkiye’de 2010-2022 yılları arasında “Finansal Okuryazarlık” konusunda üniversite öğrencileri özelinde yapılan lisansüstü tezlerin irdelenerek söz konusu çalışmaların Türkiye’deki bireylerin finansal okuryazarlık düzeyine sağlayacağı katkılarının değerlendirilmesi ve gelecek çalışmalara bilimsel bilgi sağlamasıdır. Ayrıca söz konusu amaç doğrultusunda gerçekleştirilecek analizle tez çalışmalarına dâhil edilmiş katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin makro/mikro iktisat penceresinden değerlendirilmesi yapılarak çalışmalarda tespit edilen sorunlar/eksiklikler özelinde öneriler sunulması çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Ekonomik sistemin temelini bireyler oluşturmaktadır ve bu bireylerin aldıkları ya da alacak oldukları ekonomik kararlar tüm ekonomiyi etkilemektedir. Bireylerin gelirleri, tasarrufları ve yatırımlarıyla ilgili konularda daha doğru kararlar alabilmeleri onların finansal okuryazarlık düzeyiyle ilişkilidir. Bu noktada finansal okuryazarlık kavramı karşımıza çıkmaktadır.

Günümüz iktisat literatürünün en popüler konularından olan finansal okuryazarlık kavramı üzerine hali hazırda pek çok çalışma yapılmış olsa da finansal okuryazarlık kavramının tanımında hem fikir olunamamıştır. Finansal okuryazarlıkla ilgili özel ve/veya kamu kesiminden pek çok kurum ve araştırmacıların yürüttüğü çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalarda finansal okuryazarlık kavramının farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir.

1.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı

Finansal okuryazarlık konusunda önde gelen çalışma ve araştırmalar yürüten Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) finansal okuryazarlığı, toplumu oluşturan bireylerin, kolektif ekonomik hayata ve finans piyasalara katılımları noktasında, bireylerin finansal kararlarında etkili sonuçlar alabilmelerini sağlamak ve bu sayede de toplumsal refahı iktisaden güçlendirmek ve iyileştirmek amacıyla; fertlerin, finansal kavramlar ve riskler hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu bilgiyle hareket edebilme beceresi olarak tanımlamaktadır (OECD, 2011).

Finansal okuryazarlık konusunda dünyada en çok bilinen ve finansal okuryazarlığın farklı birçok boyutunu ele alan Lusardi tarafından yapılan tanımda ise *“yatırımcı ve finansal tüketicilerin finansal ürünler ve kavramlarla ilgili bilgilendirilmesini veya finansal risk ve seçenekler içerisinde tercihte bulunulabilecek ayrıma sahip olmasını sağlayarak finansal refahı yükseltme süreci.”* olarak ifade etmektedir. Finansal okuryazarlığı Lusardi, temel ve gelişmiş finansal okuryazarlık olarak iki başlık altında inceleyerek, faiz oranlarını yorumlayabilme, enflasyonun yarattığı etkileri kavrayabilme, risk kavramını algılayabilmeyi esas finansal okuryazarlık dâhilinde değerlendirirken; bono fiyatları, hisse senedi piyasası ve faiz

oranlarıyla alakalı hesaplamaları ileri finansal okuryazarlığa dahil etmiştir. (Lusardi, 2008).

Lusardi' nin bakış açısına göre fertler, en düşük seviyede finansal kavramları anlamak, finans bütçesini yönetmek ve basit iktisadi hesaplamaları yapabilmek mecburiyetindedir. Bu durum özellikle düşük eğitim grupları ve kadınlar açısından çok daha önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda finansal okuryazarlık fertlerin sermaye piyasasına iştirakinden bireysel emeklilik planlarına kadar olan süreçte finansal kararlarını etkilemektedir (Aktaran: Fettahoğlu, 2015).

Finansal okuryazarlıkla ilgili Amerika'da Başkan'a rapor hazırlayan danışma kurulu President's Advisory Council on Financial Literacy (PACFL) finansal okuryazarlığı; bireyin hayatı süresince finansal refaha ulaşabilmesi için finansal kaynakları etkin şekilde idare etme; edindiği bilgi ve yeteneği kullanma becerisi şeklinde ifade etmektedir (PACFL, 2008).

JumpStart adıyla Amerika'da gerçekleştirilen finansal okuryazarlık programında ise finansal okuryazarlık *"ferdin ömrü süresince finansal güvenliğini sağlayabilmesi amacıyla finansal kaynaklarını etkili bir şekilde kullanabilmesi ve bunu elde edebilecek bilgiyi sağlama kabiliyeti"* olarak belirtilmektedir (PACFL, 2008). Finansal okuryazarlıkta bilgi birikiminin ne denli gerekli olduğu bu tanımda vurgulanmaktadır.

Finansal okuryazarlıkla ilgili birden fazla tanımlamada bulunan Remund (2010) bunları beş grup altında toplayarak şu şekilde sıralamıştır: Finansal okuryazarlık, finansal kavramlarla ilgili bilgi, finansal kavramlarla ilişkili iletişim yeteneği, kişisel finans idaresi yeteneği, duruma uygun finansal kararlar alabilme yeteneği ve gelecekteki finansal gereksinimler için tesirli bir biçimde plan oluşturma yeteneğidir (Remund, 2010).

Finansal yetkinlik ve beceri finansal okuryazarlıkta öncelikli alanlardır. Kişiler finansal becerileri sayesinde finansal konular üzerinde bilgi sahibi olarak bu konuları kavrayabilmektedir. Benzer biçimde bir bireyin finansal yetkinlik ve beceriye erişmesi için öncelikli olarak konu ile ilgili bilgi sahibi olmasının yanı sıra elde ettiği bu bilgiyi nerede ve nasıl kullanılacağını da bilmesi de gerekmektedir. Bu bağlamda finansal

konulara hâkim olan birey finansal problemlerini belirler ve bu problemleri aşabilmek için etkili çözümler geliştirebilir (Mason, 2003).

Finansal okuryazarlık kişilere paranın harcanması ve idaresi konusunda gerekli olan temel beceri, bilgi ve yeterlilik seviyesini belirtmektedir. Özellikle günlük hayatta bireylerin almış ya da alacak oldukları ekonomik kararlarda, kişilerin finansal okuryazarlık çerçevesinde sahip olduğu bilgi düzeyi bu kararların sonucunu etkilemektedir. Çünkü kişilerin finansal anlamda bilgi birikim düzeyleri alacakları kararlarda doğrudan etkileyen önemli bir faktördür. (Çam ve Barut, 2015).

Finansal okuryazarlık tanımlarının birçoğunda bilgi birikimi ve beceri kavramlarıyla sık sık karşılaşılmaktadır. Bireylerin gelirlerini, yatırım ve harcamalarını yerinde kullanarak bütçelerini oluşturmak ve yönetmek, kısaca paranın idaresiyle alakalı konularda yerinde kararlar verebilme becerisine ehil olması şeklinde (Ergün vd., 2014) ifade edilen bir başka tanımda da bu kavramlarla karşılaşılmaktadır.

Finansal okuryazarlık Sohn ve diğer araştırmacılara göre ise mikro seviyede, günlük hayattaki finansal hadiseler ve güçlükleri aşmak için ihtiyaç duyulan bilgi ve beceri olarak tanımlanırken, makro seviyede ise ülke fertlerinin pazarda günlük finansal yapı ve finansal hadiselerle başa çıkabilmeleri için ihtiyaçları olan finansal bilgi birikimine sahip olmalarına yarayan kavram olarak adlandırılmıştır (Kaderli, 2016).

Worthington finansal okuryazarlık kavramına diğerlerinden daha farklı yaklaşarak geniş ve dar anlamda tanımlamada bulunmuştur. Dar tanım içerisinde tasarruf, bütçeleme, sigorta ve yatırım gibi esas para idaresi konularını barındırırken geniş tanım ise ekonomi ile alakalı konuların öğrenilmesini ve ekonomik şartların fertlerin kararları üzerindeki etkilerini barındırmaktadır (Worthington, 2006).

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, genel olarak finansal okuryazarlığın tanımlarında küçük farklılıklar bulunsa da esasında yapılmış tanımlar birbirlerine benzer noktalar üzerine durmaktadır. Hogarth (2006) görülen benzerlikleri davranışsal terimlerle açıklayarak, finansal okuryazar olarak tanımlanabilecek kişilerin sahip olmaları gereken özellikleri tanımlamıştır (Aktaran: FODER, 2019). Hogarth'a göre finansal okuryazar olan kişilerin temel özellikleri şunlardır:

- Para ve bütçe idaresi konusunda bilgi sahibi olan,
- Yatırım kavramını bilerek bu doğrultuda kararlar alabilen,
- Bankacılık, kredi, sigorta ve vergi gibi konularda bilgi sahibi olan,
- Para ve varlık yönetiminin belirli temel kavramlarını anlayabilen,
- Finansal kararları planlamak ve gerçekleştirmek için tecrübe ve becerisi olup bunları kullanan bireyler olarak tanımlamıştır.

Bu özellikler ile yukarıda vermiş olduğumuz tanımlar birleştirilince finansal okuryazarlık kavramının; fertlerin birikim, gelir ve yatırımlarını profesyonel bir şekilde kıymetlendirip, bütçelerini ve harcamalarını doğru idare edebilme olgunluğuna erişebilmesi anlamına geldiği sonucuna varabiliriz.

1.2. Finansal Okuryazarlığın Alt Kavramları

ABD hazinesinin Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu'na (2016) göre finansal okuryazarlık *“bir ömür boyu finansal refah elde etmek amacıyla finansal kaynakları etkin bir şekilde yönetmek için bilgi ve becerileri kullanma yeteneğidir”* ve bu her bireyin ihtiyaç duyduğu bir şeydir (FED, 2016).

Peki, ama iyi bir finansal okuryazar neleri bilmeleridir? Bu bağlamda finansal okuryazarlığın beş temel bileşeni vardır: para, gelir, para idaresi, tasarruf ve yatırım, harcama ve borçlanma.

1.2.1. Para Bilgisi

Finansal okuryazarlığın ilk basamağında para kavramı ve para bilgisinin anlaşılması yatmaktadır. Paranın en yaygın ve en kısa tanımı, *“mal, hizmet ya da borç ödemelerinde kullanılan ve bu özelliği herkes tarafından kabul edilen bir değişim aracıdır.”* Para kavramsal olarak ise mal ve hizmetlerin değiş tokuşunda kullanılan, taşınabilen, bölünebilen, değer ölçüsü ve değişim aracı olarak kullanılabilen en temel finansal araçtır. Bu noktada parayı yaygın olarak tanınan bir değişim aracı haline getirense madeni ve banknot şeklinde basılan paranın bir devlet otoritesi tarafından damgalanarak, bir değişim aracı ve değer ölçüsü olarak kabul edilmesidir (Manea, 2006).

Para bilgisi, bir finansal ürünün, meta ya da hizmetin kıymetinin belirlenmesi ve seçimi, faiz hesabı gibi konulardan oluşmaktadır. Paranın zaman değerinin öğrenilmesi ise temel para bilgisi olarak ifade edilmektedir. İleride sahip olunabilecek paranın bugünkü değeri paranın zaman değerinden düşüktür. Geçmişte satın alınmış veya gelecekte alınabilecek mal ve hizmet, paranın zaman içerisindeki varyasyonudur. Bireylerin ayrıca basit ve bileşik faiz konularında da bilgili olmaları beklenmektedir. Basit faiz, anapara miktarı esas tutularak hedeflenen süre içerisinde, belirlenmiş faiz oranı ile hesaplanmaktadır. Basit faiz, belirtilen süre sonunda kazanılmaktadır. Bileşik faiz ise, dönemin bitiminde kazanılan faiz tutarının anaparaya ilave edilerek en baştan yatırılması ile bir sonraki dönemde kazanılan faiz oranı olmaktadır (TCMB, 2020).

Anlaşılacağı üzere para tüm ekonomik sistemlerin temelini oluşturan temel enstrümandır. Dolayısıyla ekonomik hayata dâhil olan her bir bireyin para hakkında sahip oldukları bilgi düzeyleri ekonomik işlemlerin sağlıklı işlemesi bakımından büyük önem arz etmektedir.

1.2.2. Gelir Bilgisi

Gelirin tanımı ve önemi tarih boyunca sürekli tartışılan bir konudur. Bu nedenle genel kabul gören tanımlamalara göre gelir; milli bir ekonomide genellikle bir yıl olmak üzere belirli bir dönemde yeniden oluşturulan mal ve hizmet kıymetlerinin yekûnudur. Bu yekûna milli hâsıla ya da milli gelir denmektedir. Birey veya hanehalkı bakımından gelir, üretime yapılan ilaveler karşılığında belirli bir süre sonunda kazanılan değerlerin tümü olarak ifade edilmektedir. Gelirler faaliyet (maaş, ücret, yevmiye ve müteşebbis gelirleri) ve faaliyet dışı gelirler (gayrimenkul kira geliri, menkul kıymet geliri, karşılıksız gelirler) olmak üzere ayrıma tabi tutulmaktadır. Faaliyet gelirleri çalışma karşılığı elde edilirken, faaliyet dışı gelirler ise ya devlet tarafından karşılıksız olarak sağlanmakta ya da bireyin ya da hanehalkının serveti üzerinden elde ettiği gelirlerdir (Hewett, 1925).

Bireylerin elde ettikleri gelirler yapacakları her türlü finansal işlemin kaynağını oluşturulmaktadır. Ayrıca gelir vergisi başta olmak üzere devlet tarafından düzenlenen çeşitli vergilerin de konusudur. Finansal okuryazarlık açısından bireylerin elde ettikleri gelirlerin ayırımının farkında olarak hareket etmeleri son derece önem arz etmektedir.

1.2.3. Para İdaresi Bilgisi

Finansal okuryazarlıkla ilgili önemli bir bileşen olan para idaresi hakkında bilgi ve fikir sahibi olabilmek bireylerin finansal durumlarını yönetebilmeleri bakımından oldukça önemlidir. Para idaresinde finansal kontrol önemli bir konumdadır. Bireylerin gelir-gider dengesini oluşturabilmeleri, gündelik yaşam maliyetlerini hesaplayarak tahmin edebilmeleri, bütçelerini oluşturabilmeleri finansal kontrol içerisinde yer almaktadır (Kempson, 2009).

Gelir seviyeleri ne düzeyde olursa olsun, para idaresi hakkında bilinçli olmak ve finansal konularda planlı bir şekilde yaşamak birey ve hane refahında oldukça etkilidir. Finansal başarının elde edilebilmesi için bireyin ve hanenin hedef ve ihtiyaçlarıyla uyumlu bir şekilde finansal planlamanın yapılması, finansal hedeflerin tayin edilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Birey veya hanehalkı kazançlarıyla paralel bir hayat yaşarlar. Bu bağlamda bir finansal plan oluşturarak harcama, yatırım ve tasarrufta bulunarak hedeflerine ulaşmak isterler. Parayı idare edebilmede önemli bir yere sahip olan bütçe yapabilme kabiliyeti gelir-gider tahminlerinde bulunarak kişi ve hanehalkının durumunu ele almasında yarar sağlamaktadır. Elde edilen parayla ayrıca ileride karşı karşıya kalılabilecek riskler ve olumsuz durumlar için planlamalar yapılarak önlemler alınmaktadır. Bu şekilde yaşanabilecek olumsuz durum ve koşulların etkisi minimum seviyeye çekilmeye çalışılarak kişilerin finansal durumlarında kötüleşme olmadan refah içinde yaşantılarına devam edebilmeleri amaçlanmaktadır (Munohsamy, 2015).

1.2.4. Tasarruf ve Yatırım Bilgisi

Bireyler günümüz harcamalarından birtakım ödünler vererek gelecekte sahip olmak istedikleri hayat standardına ve refaha kavuşabilmek için tasarruf ve yatırım yapmayı hedeflemektedirler. Tasarruf genel olarak *“tutum, para biriktirme ve artırım”* olarak ifade edilmektedir (TDK, 2011). Diğer bir tanımla ise tasarruf, gelir ve tüketim arasındaki nüans olarak ifade edilmektedir. Bugün yapılan tasarruf, tüketimin ileriki bir tarihe bırakılması anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle ileride yapılacak tüketim, şu an ki tüketimin yerine geçmektedir (TCKB, 2014).

Bireysel tasarrufların kâr amacı doğrultusunda herhangi bir yöne aktarılması ve bu hedef istikametinde kullanılması ise yatırım kavramı ile açıklanmaktadır. Kaynağın tüketime gitmeden biriktirilen tutarının ilerideki karın garanti altına alınması için kıymetlendirilmesi yatırım olarak ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle yatırım: ileride elde edilebilecek olan karın sürdürülebilir olabilmesi için sermayenin yönlendirilmesi ve belirlenmiş bir alanda işletilmesidir. Farklı yönelim alanları itibariyle yatırımlar bölümlendirilebilmektedir. Bu bölümlendirmeler yatırımın yönelim alanına göre olabildiği gibi yatırıma teşvik eden öğelerin durumuna göre yahut da yatırımın süresine göre şekillenmektedir (Laopodis, 2020).

Bireyin sermayesini faiz karşılığı bankaya yatırması, herhangi bir ortaklıkta bulunması, tahvil/hisse senedi edinmesi, kıymetli maden ve gayrimenkul satın alması yatırıma verilebilecek örneklerdendir. Bu gibi yatırım araçları gün geçtikçe çeşitlenmekte ve daha kompleks bir yapıya dönüşmekte, tasarruf ve yatırım yapmak isteyenlerin sayısı da bu oranda artış kaydetmektedir. Örneğin Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması'nın (TTEA) 2021 yılı ikinci çeyrek verilerine göre, geleceğe yönelik tasarruf yapmayı planlayanların oranı son 5 yılın en yüksek seviyesine çıkarak %39,6 olarak gerçekleşmiştir (ING, 2021). Bu nedenle aktif olarak geliştirilen finansal okuryazarlık yeteneği, gelir ve tasarrufların optimum şekilde değerlendirilmesi bakımından önemlidir.

1.2.5. Harcama ve Borçlanma Bilgisi

Harcama, bir varlık elde etmek veya bir hizmet sağlamak veya bir zararı önlemek amacı ile bir borç altına girme, para ödeme veya bir varlık nakletme; sağlanmış bir hizmet veya satın alınmış bir varlık için ödenen veya ödenecek olan para miktarı veya varlık, harcama ya da gider olarak tanımlanmaktadır. Borç kavramı ise tarafın birbirine karşı yüklenildiği her türlü sorumluluk olarak ifade edilirken; borçlanma da, ihtiyaç durumuyla oluşmuş satın alma gücündeki yetersizliği karşılamak için gelecekte geri ödeme düşüncesiyle hareket etme anlamına gelmektedir (TDK, 2011).

Akılcı harcama ve borçlanma finansal okuryazarlık bilgisine sahip olabilme ile yapılmaktadır. Finansal okuryazarlığın ana amaçlarından olan rasyonel nedenlerle

borçlanma eğilimi geri ödemeleri zamanında yapabilmeyi öğütler. Bugün doğru borçlanma ve harcama bilgisine sahip olmayan tüketiciler kredi kartı ve kredi kullanımında yanılgıya düşerek taksit sayılarını arttırarak maliyetlerini yükseltip zararlar karşılığında kalmakta ve ödemelerini zamanında gerçekleştirememektedirler (NEFE, 2019). Örneğin Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Risk Merkezi verilerine göre 2021 yılında bireysel kredi veya bireysel kredi kartı borcunu ödemiş gerçek kişi sayısı 3.564.022'dir ve bu sayı artarak devam etmektedir (TBB Risk Merkezi, 2021).

Kişi ya da kurumlarca bankalardan alınana borçların geri dönüşlerinde yaşanabilecek sorunlar, içerisinde buldukları ekonomiler için önemli riskler yaratmaktadır. Dolayısıyla kredi ve/veya kredi kartı borçlarının yönetimi sağlam bir ekonomik yapı için büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle bireylerin kredi ve kredi kartları ile ilgili finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması hem bireysel ölçekte hem de makro ölçekte büyük önem arz eden bir husustur. Bu bağlamda bireyin finansal okuryazar olduğundan bahsedilebilmesi için harcama ve borçlanmayı tam anlamıyla biliyor olması gerekmektedir.

1.3. Finansal Okuryazarlık Açısından Finansal Eğitim Kavramı ve Önemi

Finansal eğitim, finansal tüketicilerin/yatırımcıların finansal ürün ve kavramları öğrenme ve anlamalarını sağlayan bir kişisel gelişim sürecidir. Finansal eğitim alan bir birey finansal bilgi, talimat ve/veya objektif tavsiye yoluyla (finansal) risklerin ve fırsatların farkına varır. Ayrıca bilinçli seçimler yapmak, yardım için nereye gidileceğini bilmek ve mali durumlarını korumak ve iyileştirmek için başka neler yapabileceğini öğrenir ve bu sayede finansal okuryazarlık becerilerini geliştirir (OECD, 2005).

Finansal eğitimin yaygınlaştırılması ve kalitesinin artırılmasının hem toplum hem de birey açısından oldukça önemli faydaları bulunmaktadır. Bireyler açısından kaliteli bir finansal eğitim; paranın değerini anlama, gelir ve tasarrufları uygun bir şekilde yönetme, harcama, borçlanma ve yatırımlar konusunda önemli kararlar alırken riskleri azaltma bilgi ve becerisini bireylere kazandırır. Toplumsal açıdan ise finansal dışlanma riskini azaltırken, özellikle yatırımların planlanması ve uygulanabilirliğinin ölçülmesi noktasında yarar sağlayabilmektedir. Ancak asıl etkisi ise ekonomiye olan

faydalarıdır. İyi bir finansal eğitim öncelikle herkes tarafından arzu edilen finansal istikrarın sağlanması noktasında önem arz etmektedir. Ayrıca her geçen gün artan farklı finansal dolandırıcılık biçimlerinin de engellenmesi bakımından etkili çözümler sunabilmektedir. Yatırımlarda risk unsurunun azaltılması, tüketim için uygun ürün ve hizmetlerin oluşturulması bağlamında da hem tüketicilere hem de yöneticilere yön verebilmektedir (Trunk, 2014).

Bir toplumda finansal eğitim aracılığıyla, finansal okuryazarlık düzeyi artırılmak isteniyorsa, farklı özelliklere sahip her bir grup için uygun finansal eğitim programları hazırlanmalıdır (Barmakı, 2015). Bu gruplar başlıca şunlardır:

- Anaokulundaki çocuklar ve ilk ve orta öğretimdeki öğrenciler.
- Yükseköğretimdeki öğrenciler.
- Genç yetişkinler, ebeveynler, yaşlılar.
- Hassas gruplar (eğitim sisteminin dışında kalan gençler, yetersiz eğitilmiş gruplar, işsizler, sosyal açıdan dezavantajlı gruplar ve finansal bakımdan iflas etmiş kişiler).
- Eğitimciler/öğretmenler, araştırmacılar.

Bu gruplara yönelik olarak eğitim programları hazırlanırken günlük finansal işlemler, bankacılık, sigorta, emeklilik ve vergiler gibi alanlarda temel bilgi düzeyinden başlanarak, farklı düzeylerde programlar hazırlanmalı ve çeşitli araçlar, materyaller, simülasyonlar, kitaplar, araştırmalarla da eğitimin içeriği zenginleştirilmelidir. Ayrıca finansal eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması amacıyla eğitim kurumları, bankalar, sigorta şirketleri, sermaye piyasası kurumları, sivil toplum kuruluşları devlet otoritesi tarafından desteklenmeli ve teşvik edilmelidir (Taylor ve Wagland, 2013).

Küresel ekonomik, teknolojik, sosyal ve kültürel değişimlerle karşı karşıya kalan toplumlarda, her anlamda başarılı bireylerin yetişmesi için finansal okuryazarlığın yanı sıra bilgi, dijital ve medya okuryazarlığı gibi diğer okuryazarlık biçimlerinin de geliştirilmesine önem verilmeli ve devletler bu alanlarda vatandaşlarına kaliteli eğitim olanakları sunmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIĞIN ÖNEMİ VE FAKTÖRLERİ

Dünya ekonomisinde 1970'lerde ve 2000'li yılların başlarında çok hızlı gelişimler ve dönüşümler meydana gelmiştir. 1970'li yıllara başlarken Bretton-Woods sisteminin çöküşüyle ve sabit döviz kuru politikalarından vazgeçilmesiyle finansal piyasaların küreselleşmesi bu tarz piyasaların uyumunu özendirilmiş, milletlerarası finansal piyasalarda rekabet artmıştır. Telekomünikasyon ve bilgisayar teknolojilerindeki olağanüstü ilerlemelerle, bilgi ve fiyatlar daha da açık bir hal almış ve sermaye maliyetlerinde büyük ölçüde azalmalar yaşanmıştır. Dış ticaretteki liberalleşmenin devamında sermaye hareketlerinde liberalleşme meydana gelerek milletlerarası sermaye akışlarının önündeki setler yıkılarak sermayenin serbest dolaşımına müsaade edilmiştir (Yılmaz ve Tuncay, 2012).

Dünya ekonomilerinde özellikle finans piyasalarında yaşanan bu serbestleşmeyle yeni finansal araçların oluşması, bu araçlardaki çeşitliliğin artmasına neden olarak daha karmaşık finansal ürünlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu durum iktisadi düzen içerisinde mali karar verenlerin kısa ve uzun vadeli düşüncelerine ilişkin tutum ve davranışlarının değişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda Finansal okuryazarlık; finansal piyasaların oldukça karmaşık bir hal alması ve fertlerin finansal kararlar verirken daha çok risk ve sorumluluk alması sebebiyle finansal tüketiciyi yeterli düzeyde korumak ve yalnızca finansal piyasaların değil aynı zamanda ülke ekonomilerinin de sorunsuz işlemesi için önem arz etmektedir (Temizel, 2010).

2.1. Finansal Okuryazarlığın Birey ve Aile Açısından Önemi

Finansal okuryazarlık, ekonomilerin temelini oluşturan bireyler için pek çok açıdan büyük önem arz etmektedir. Finansal karar verme sürecinde, finansal bilgi ve beceriye sahip bireylerin kısa ve uzun dönemli ihtiyaçlarını karşılamak için aldıkları/alacakları kararlar daha sağlıklı olacaktır. Çünkü bu ihtiyaçlarını karşılamada kullanacakları finansal ürünleri daha bilinçli seçeceklerdir. Bu sayede bireyler, ihtiyaçları olmayan hizmet ve ürünleri ayırt ederek, kendilerini finansal çerçevede riske atacak kararlardan uzak tutabileceklerdir.

Fert düzeyinde incelendiğinde ise finansal okuryazarlık bilgisine sahip bireyler harcama ve kazançları arasında bir denge kurarak tasarruf etmeye yönelerek gelecekte karşılaşılabilecekleri risklere karşı kendilerini hedge etme imkânına sahip olabilirler. Makro düzeyde ise finansal hizmet ve ürünlere olan talebin çoğalması ile ekonomik dalgalanmaların hafiflemesine, finansal piyasa araçlarının geliştirilmesine ve ekonomik kalkınmanın hızının artmasına yardımcı olur. Tüm bunların yanı sıra finansal okuryazarlığın çoğalmasıyla artan rekabet beraberinde sermayenin etkili dağılımını gerçekleştirir (Jariwala ve Sharma, 2016).

Bireyler alacakları finansal kararlarda öncelikli olarak finansal enstrümanları tanıma ve bu enstrümanları nasıl kullanabileceğine dair gerekli bilgi düzeyine ulaşması gerekmektedir. Örneğin kişi daha önce almış olduğu hatalı bir finansal karar sebebiyle geleceğini tümüyle risk altında bırakabilir. Dolayısıyla kişinin finansal bilgi birikimi ve karar alma kabiliyetini ilerletmesi, uzun vadede kişinin finansal refahı bakımından pozitif yönde bir etki yaratacaktır. Sürekli olarak değişen günümüz dünyasında karşılaşılan fırsatlardan yararlanamamak ve ekonomik vaziyetini tehlikeye atabilecek finansal sonuçlarla karşı karşıya kalmamak için finansal kabiliyetler değişen ve gelişen dünya şartlarına göre biçimlendirilmelidir. Finansal kabiliyetlerden ilki *finansal bilgi* ve *finansal bilgiyi anlayabilmedir*. Finansal okuryazarlık en temel düzeyde para kavramı üzerine odaklanmaktadır. Farklı tercihler içerisinde optimal finansal kararı alabilmek ve günlük yaşamda finansal açıdan güvenliklerini temin etmek önemli derecede kişilerin finansal bilgi düzeyleriyle endekslidir (Altıntaş, 2009).

Bu çerçevede temel hedef olarak finansal okuryazarlığın yükseltilmesinin, ferdin parasını idare edebilmesini, orta ve uzun süreli plan oluşturabilmesini, paranın idaresindeki yarar ve riskleri idrak edebilmesini, finansal ürünleri seçebilmesini, finansal ürün ve hizmetlerle alakalı yararlı bilgiyi ne şekilde ve nereden bulabileceğini, finansal ürünlerden etkin ve verimli bir şekilde nasıl yararlanabileceğini içermektedir. Böylece, kişiler finansal uzman ve kurumlarla risk ve sorumlulukları bölüşebilecektir. Diğer taraftan finansal tüketiciler kişisel birikimlerini idare ederken finansal kurumlarla olan bilgi asimetrisini düşürebileceklerdir. Finansal piyasaların gittikçe karmaşık bir hal alması, kişileri alacağı finansal kararlarda daha fazla bilgiye ihtiyaç duyar hale getirmektedir. Fertlerin finansal konularda verebileceği yanlış kararlar

ferdin ve finansal piyasaların olumsuz etkilenebilmesine neden olabilmektedir (Reyes, 2006).

2.2. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem ve Ekonomi Açısından Önemi

Finansal farkındalığın önemini artıran nedenler küresel boyutlarda meydana gelen ekonomik krizler, doğal kaynakların kıtlığı ve sermaye piyasalarının kişiler için karmaşık bir yapıda olmasıdır. Başta OECD ülkeleri ve OECD haricindeki ülkelerde gerçekleştirilen araştırmalarda, kişilerin finansal kararlar verirken düşük seviyede finansal bilgi birikiminde oldukları ve bu düşük bilgi seviyesinin farkına varamadıkları gözlemlenmiştir (Ata, Kılıç ve Seyrek, 2015). Aynı problem gelişmiş ülkelerde de görülmekte olup finansal okuryazarlık büyük bir sorun olarak belirtilmektedir. ABD bakanlar kurulunun iki önemli üyesi 2010 yılında Amerikalı gençlerde finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğunu ve bu duruma müdahalede bulunulmazsa gelecekte ülke olarak büyük bir finansal krize sürüklenebileceklerini ifade etmişlerdir (Geraciotti, 2010).

Finansal okuryazarlık bilgisinin eksik olması ve finansal okuryazarlığa gereken önemin verilmemesi gelişmiş ve hali hazırda Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin ortak problemleri içerisinde bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda finansal okuryazarlık bilgisinin düşük seviyede olmasının sebebi, kişilerin eğitim hayatları süresince finans konularında yeterli eğitim almamış olmalarından kaynaklanmaktadır (Crain, 2013).

Gelişmiş ülkelerde de ilerleyen yıllarda karşılaşılabilecek önemli problemler içerisinde kişilerin finansal okuryazarlık bilgi seviyelerinin düşük olduğu işaret edilmekte ve bu sorun ülkeler tarafından tedbir alınması icap eden sorunlar içerisinde ifade edilmektedir. Zira finansal okuryazarlık sorunu bakıldığında yalnızca bireysel yatırımcıların problemi olarak söylenemez. Çünkü aynı anda üst düzey yöneticilerin, firmaların ve dolaylı bir şekilde ülkelerin makro seviyede karşılaşılabilecekleri bir problemdir. Finansal kriz anlarında ne yüksek eğitilmiş üst düzey idareciler ne de firmalar yatırım kararlarını verirken riskli yatırımlardan uzak durmamaktadırlar. Tüm bu sebeplerden dolayı finansal okuryazarlık seviyesinin iyileştirilmesi finansal

piyasaları negatif durumlardan muhafaza etmenin yanında kurumsal yönetişimin de ilerlemesine yarar sağlamaktadır (Bay, Catusus ve Johed, 2014).

Finansal okuryazarlık iş yaşamına yeni başlayan gençlerden her yaştaki tüketiciye kadar yarar sağlayacak niteliktedir. Bireyler harcama ve borçlanmalarını kontrollü bir şekilde gerçekleştirebilirler. Aynı zamanda finansal okuryazarlık ailelere kendilerine bir ev alabilmek ya da çocuklarının eğitimleri için birikim yapabilmelerinde yarar sağlar (Temizel, 2010). Örneğin, günümüzde eğitim seviyesi bakımından yüksek sayılabilecek bir düzeyde bulunan yükseköğrenim öğrencileri de faturalarını bankalar aracılığıyla ödemek, kredi kartı kullanmak, yolculuk ve sağlık sigortası yaptırmak, eğitim kredisi almak gibi finansal ürünlerden yararlanmaktadırlar. Henüz kariyerlerinin ilk yıllarında olan bu genç fertlerin karşılarında mali olarak da planlanması ve idare edilmesi gereken uzun bir hayat vardır. Kişinin finansal refahını arttırabilmesi bu dönemin finansal açıdan başarılı bir şekilde idare edilebilmesiyle alakalıdır (Temizel, Bayram, 2011).

Kişisel tasarrufların arttırılması bakımından finansal okuryazarlık önemli bir konudur. Kişilerin emeklilik hayatlarında refah kaybına uğramaması finansal okuryazarlığının ne derece ilerlediğine bağlıdır (Altıntaş, 2009, s. 151–176). Örneğin, ileri yaşlı bireylere doğru yatırımlar yapmaları hususunda bilgi ve ustalık kazandırılarak, daha kolay bir yaşlılık hayatı için emeklilik ve bireysel tasarruf planlarıyla belli bir düzeyde birikim edinebilmeleri güvence edilebilir (Temizel, 2010).

Sadece yüksek gelir grubundaki kişilere değil aynı şekilde düşük gelir grubundaki kişilere de birikimlerinde ve finansal olmayan kurum ve kuruluşlar tarafından fiyatlandırılan finansal işlemlerdeki yüksek ücretlendirmelerden kaçınabilmeleri gibi konularda da farkındalık edindirerek destek sağlayabilir. Finansal okuryazarlık takas risk ve kazanç gibi ana finansal bilgilerin beraberinde yatırım yapabilme gücüne sahip bireylere ayrıca özel yatırım alternatiflerinin avantaj ve dezavantajlarını doğru şekilde mukayese edebilme gücü sağlar (Temizel, 2010).

Finansal okuryazarlık insanları alakadar eden ve uzun süre tesirli olan önemli bir husustur. Genç nüfus yoğunluklu ülkelerden biri olan Türkiye de, genç nüfusa

finansal okuryazarlıkla ilgili gerekli eğitim verilerek finansal okuryazarlık ve finansal farkındalık düzeylerinin artırılması, ileriki yıllarda bu konuyla alakalı karşılaşılabilecek sorunları en aza indirgeyebilecek yahut engelleyecektir.

2.3. Finansal Okuryazarlığın Tüketim, Tasarruf ve Yatırım Açısından Önemi

Tüketim, kararlarını modellemek için kullanılan teorik çerçeve, rasyonel ve öngörülü tüketicilerin hayatları süresince tüketimden fayda elde ettiğini ileri sürer. Tasarruf davranışı ise tüketimi yumuşatmanın bir yoludur ve biriken tasarruflar akıllıca yatırımlara yönlendirilirse ömür boyu tüketimi ve bundan elde edilecek faydayı artırır (Dinkova vd., 2021). Temel biçimiyle finansal okuryazarlık, *“bir kişinin parayı yönetme yeterliliği ile ilgilidir”* ve tüketim, tasarruf ve yatırım kavramları işin içine girdiğinde ise bu yeterlilikte finansal planlama becerisi ön plana çıkmaktadır. Diğer bir deyişle finansal okuryazarlık sadece finansal kavramların bilgisi ile ilgili değildir, aynı zamanda bu bilgiyi finansal planlama için kullanma becerisini de içerir (Remund, 2010).

Tüketim, tasarruf ve yatırım kararı alacak olan bir birey, bu süreci etkili bir şekilde yönetebilmek ve olabildiğince yüksek fayda sağlayabilmek için, finansal okuryazarlığın önemli bir bileşeni olan finansal planlama konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Finansal planlama süreci ise sofistike bir iştir ve gelir, faiz oranları, enflasyon ve beklenmedik riskler hakkında geleceğe yönelik tahminler yapmayı, ayrıca, en azından bileşik faizi ve paranın zaman değerini anlamayı gerektiren hesaplamalar yapabilmeyi gerektirir. İşte bunu en verimli şekilde yapmayı sağlayacak olansa finansal okuryazarlık düzeyi ve becerisidir (Lusardi, 2008).

Tüketim tercih ve davranışlarının, gerekli ihtiyaçları aşarak gereksiz bir tüketim ve harcama alışkanlığı haline dönüşmesi, birey, aile ya da devlet olması fark etmeksizin ilgili aktörün zaman içerisinde ve özellikle de gelecekte finansal açıdan zor ve riskli bir duruma düşmesi olasılığını artmaktadır. Ayrıca tasarruf hakkında bilgisi olmayan ve bunu anlamayan toplum veya bireylerin; tasarrufu, elde ettikleri gelirlerden yaptıkları harcamalar sonrası kalan tutar olarak algılamaları tasarruf oranını düşürmekle kalmayarak, potansiyel borçluluk ihtimalini de yükseltmekte ve

gelecek için bir risk unsuruna dönüştürebilmektedir. Fakat finansal okuryazarlık bilgi ve becerisi kazanmış olan bir birey ya da toplumun, yaşamının her aşamasında gelecekte kavuşmayı arzu ettiği refahı düşünüp planlayarak, elde ettiği veya edeceği gelirlere evvela şu anki hayatını da zorlaştırmayacak uygun bir tasarruf oranı belirlemesi ve bu oran haricinde kalan miktarı ise gider ve harcamalarına ayırması rasyonel olarak umulan davranıştır. Ayrıca bireyler ve toplumlar tarafından oluşturulan bu tasarrufların, ister finansal isterse de normal piyasalarda çeşitli enstrümanlar vasıtasıyla geleceğe dönük karlı yatırımlara dönüştürebilmeleri de beklenmektedir. Zamanla önemli meblağlar haline gelen tasarrufların çeşitli riskler ve enflasyon karşısında değer kaybetmeden aksine değer kazanarak daha da büyüebilmesi için finansal okuryazarlık önemlidir. Tüketim, tasarruf ve yatırım; finansal okuryazarlık açısından iç içe geçmiş ve ayrılamaz kavramlar olarak karşımıza çıkmakta ve önem arz etmektedir (Kuyumcu, 2018).

2.4. Finansal Okuryazarlıkla İlgili Faktörler

Mevcut literatür, bir bireyin veya toplumun finansal okuryazarlık seviyesinden hangi faktörlerin sorumlu olduğuna dair farklı bakış açıları sunmaktadır. Delavande vd. (2008), bireyleri finansal bilgi edinmeye teşvik eden asıl etmenin onun kaynakların düzeyine bağlı olduğunu düşünmekte ve yatırım için daha fazla kaynağa sahip olan bireylerin bilgi edinme konusunda daha yüksek bir motivasyona sahip olma eğiliminde olduklarını öne sürmektedirler. Monticone (2011) da finansal zenginliğin finansal bilgi üzerinde dışsal bir etkiye sahip olduğunu ve daha büyük finansal varlıklara sahip hanelerin finansal bilgiye yatırım yapma olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Jappelli (2010) ve Huston (2010) gibi bazı yazarlar ise bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin önemli belirleyicilerinden birinin de bilişsel yetenek olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca literatürde genel kabul gören diğer unsurlar ise şunlardır; kişi ve aile geçmişi, zenginlik-servet, finansal tercihler ve memnuniyet. Bunlar temelde demografik, ekonomik ve çevresel faktörler olarak üç ana grup altında toplanabilir.

Bu noktada etkin bir eğitiminin oluşturularak, finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi amacıyla bunu etkileyen faktörlerin tespit edilmesi gerekmektedir.

Literatüre bakıldığında bu aşamada karşımıza, demografik faktörler olarak yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi çıkmakta iken; ekonomik faktörler arasında ise ülkelerin iktisadi durumları ile bireyin geliri yer almaktadır. Ayrıca çevresel faktör olarak nitelenen başlık ise yaşanılan yer, iletişim ve teknolojik imkânlar, arkadaş, akraba gibi unsurlardan oluşmaktadır.

2.4.1. Demografik Faktörler

Finansal okuryazarlık bilgi ve becerisin düşük seviyede olması, bireyleri, toplumları ve hatta küresel ekonomiyi dahi negatif açıdan etkileyebilecek problemlerin meydana gelmesine ve ciddi finansal zararlar doğmasına neden olabilecek bir etmendir. Çünkü birey ve toplumların tasarrufa yönelmeyerek kontrolsüz bir şekilde harcama yapmaya yönelmesi ve tasarruf yapsalar dahi karlı yatırımlara dönüştürememeleri ya da bunu alışkanlık haline getirmemiş olmaları bireysel, ulusal ve küresel ekonomileri risk potansiyeli yüksek bir hale getirerek ciddi sorunların yaşanmasına neden olabilir. Bu sebeple birey ve toplumlara finansal okuryazarlık niteliğinin kazandırılması için finansal eğitim önemlidir. Bu sürecin en uygun şekilde idare edilebilmesi, finansal okuryazarlığın yaygınlaştırılması için demografik etmenlere paralel programlar geliştirilerek çeşitli çalışmaların yapılması önemlidir (Bayram, 2010).

Cinsiyet: Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi amacıyla yapılan pek çok araştırmaya göre dünya genelinde, ister gelişmiş ister gelişmekte ya da az gelişmiş ülkelerde olsun, finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir. Özellikle finansal okuryazarlığa ilişkin ampirik çalışmaların çarpıcı bir sonucu da kadın ve erkeklerin finansal bilgi düzeyleri arasındaki farktır. Bu çalışmalara göre kadınlar çeşitli sebeplerden dolayı erkeklere nispetle finansal kavramlar ve finansal karar alma hakkında daha düşük seviyede bilgiye sahiptir ve finansal okuryazarlık düzeyleri de daha düşüktür. Ayrıca kadınların finansal planlama ve risk faktörünün minimize edilmesi bilgi/becerileri de erkeklere oranla daha düşüktür (Bucher-Koenen vd., 2016; Lusardi ve Mitchell, 2014).

Literatüre göre finansal okuryazarlık düzeylerindeki bu cinsiyet eşitsizliğine neden olarak; kadınların erkelere göre düşük gelir elde etmeleri, aile ilişkileri

nedeniyle kariyer kesintileri yaşamaları, geleneksel toplumsal yapıların önelediği şekilde yalnızca ev işleri ile meşgul olmaları ve genel ilgisizlik gösterilmektedir (Chen ve Volpe, 2002).

Günümüzün hızla değişen koşullarında kadınların iş yaşamında eskiye nazaran daha fazla yer almaya başlaması, toplumsal cinsiyet eşitliğini gözeten hukuki düzenlemelerin artması ve bilgiye ulaşım kadınları finansla daha ilişkili hale getirmeye başlamış ve onları çeşitli finansal kararlar alma durumunda bırakmıştır (Chen ve Volpe, 2002). Ancak bu konuda yapılan çalışmalar göstermektedir ki, kadınlara yönelik uygun finansal eğitim imkânlarının sağlanması durumunda, cinsiyetler arasındaki bu fark kapanmaktadır (TEB, 2017).

Yaş: Her yaş grubundan insan her gün çeşitli finansal kararlar alır. Ancak 30-55 yaş grubu yetişkinler ile 55 yaş grubu yaşlı bireyler, 20'li yaşlarındaki insanlardan daha fazla finansal kaynağı kontrol eder ve bu nedenle risk altında olan çok daha fazla şeye sahiptir (Agarwal vd., 2009). Ayrıca 2050 yılına kadar dünya nüfusunun %17'sinin 65 yaş ve üzeri olacağı tahmin edilmektedir. Bu sebeple finansal karar vermenin yetişkinlik döneminde nasıl değişebileceğini anlamak ve bilhassa orta ve ileri yaş gruplarının finansal okuryazarlık seviyelerinin yükseltilmesi çok önemlidir (He vd., 2015).

Bugüne değin yapılan çalışmalar da finansal okuryazarlık ile yaş arasındaki bu ilişkiyi açıkça ortaya koymuştur. Nitekim bu çalışmaların sonuçlarına göre özellikle orta yaş grubu bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri diğer yaş gruplarına kıyasla daha yüksek seviyededir. Ayrıca 55 yaş ve üzeri kişilerin temel finansal kavram, bilgi ve süreçlere hâkim olma düzeylerinin düşük olduğu da tespit etmiştir (Finke vd., 2016; Strough vd., 2018).

Finansal okuryazarlığın önemi işte bu noktadan kaynaklanmaktadır. Çünkü geleceğin orta ve ileri yaş bireylerini oluşturacak gençlerin şimdiden iyi bir finansal eğitim alarak, geleceğe dair uygun finansal planlar yapabilmeleri hem bireysel hem de toplumsal refah için bir gerekliliktir.

Eğitim Düzeyi: Finansal okuryazarlık üzerine yapılan araştırmalar eğitim düzeyi ile finansal okuryazarlık seviyesinin birbirleriyle doğrudan ilişkili kavramlar

olduğunu ortaya koymuştur (Remund, 2010; Fernandes vd., 2014).

Bu alanda yaptığı çalışmalarla adı literatürde sıklıkla anılan Lusardi'ye göre de sahip olunan eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin finansal kavram, bilgi ve süreçleri anlama ve etkin finansal planlar yapma ve riskten kaçınma becerileri de yani finansal okuryazarlık seviyeleri de artmaktadır. Eğitim düzeyi düşük bireylerde ise bu durum aksi sonuçlar doğurmaktadır (Lusardi vd., 2011). Ancak bireylerin hem okul hayatları boyunca hem de çeşitli kurum ve kuruluşlarca düzenlenmiş finansal eğitim programlarına katılmış olan bireylerin finansal okuryazarlık becerileri bu durumu değiştirmekte ve finansal karar alma, planlama ve yönetme bilgi ve becerilerini yükseltmektedir (OECD, 2014; OECD, 2016). Bu nedenle eğitim durumu ve sonradan alınan finansal eğitim ile finansal okuryazarlık arasında mühim mertebede olumlu bir bağ bulunduğu anlaşılmaktadır.

2.4.2. Ekonomik Faktörler

Son yıllarda, küreselleşme ve teknolojik ilerleme, mevcut finansal ürün ve hizmetlerin sayısını ve karmaşıklığını artıran sosyal ve ekonomik değişimleri de beraberinde getirdi. Bu durum, bireylerin ve toplumların refahlarına katkıda bulunan finansal ve ekonomik kararlar alabilmeleri için finansal bilgilerini geliştirme ihtiyacını artırmıştır. Finansal okuryazarlığın önemi ise bu noktada kendini göstermektedir. Çünkü bu kavramın temel konusu ekonomidir. Kaynağı ekonomi olan bir konuyu en fazla etkileyen faktör de doğal olarak ekonomik faktörlerdir. Bu bağlamda finansal okuryazarlığı etkileyen ekonomik faktörler ise ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve ekonomik yapısı ile kişisel gelirdir.

Ülkelerin Gelişmişlik Seviyesi ve Ekonomik yapısı: doğrusal bir mantık kurulduğunda yaşanan ülkenin gelişmişlik düzeyi ne kadar yüksekse ekonomik yapısının da o derece sağlam ve halkının da refah içerisinde olacağı aşikârdır. Ayrıca gelişmişlik ve refah seviyesi yüksek olan ülkelerde eğitim sistemi de kaliteli ve oldukça verimli bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle yüksek finansal okuryazarlık düzeyi ile ülkelerin gelişmişlik seviyesi ve ekonomik yapısı arasında doğru bir orantının olduğu ileri sürülebilir. Ancak bugüne kadar yapılan akademik çalışmalar bu iddianın kısmen doğru olduğunu göstermiştir. Örneğin Lusardi vd., (2011) tarafından ABD'de

bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, gelişmiş bir ülke olan ABD’li yurttaşların finansal okuryazarlık seviyelerinin arzu edilen düzeyin altında olduğu bulunmuştur (Lusardi vd., 2011). Yine Bönthe ve Filipiak (2012) tarafından yürütülen başka bir çalışmada ise az gelişmiş ülkelerde yaşayan bireylerin de finansal okuryazarlık düzeylerinin genellikle beklenen seviyenin altında olduğu belirlenmiştir (Bönthe ve Filipiak, 2012).

Başta da söylenildiği üzere her ne kadar ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile o ülkelerde yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri arasında doğrudan bir ilişki olduğu fikri doğsa bile yapılan çalışmalarının sonuçlarına bakılarak; finansal okuryazarlık seviyesinin dünya genelinde düşük olduğunu ve bunun da tüm ülkeler açısından geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Fakat durum böyle olmakla birlikte, gelişmiş ülkelerde yaşamakta olan bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde hayatlarına devam eden bireylere kıyasla daha yüksek olduğu ise dikkatlerden kaçmamaktadır.

Kişisel Gelir: Finansal konularda bilgi ve farkındalığı ifade eden finansal okuryazarlık, bireyin finansla ilgili uygulamaları ve kararları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bir birey ne kadar kazanırsa kazansın, verimli bir finansal yönetim planı ve uygulaması olmadan, elde ettiği bu gelir arzu ettiği refaha kavuşması için yeterli olmayacaktır. Bu nedenle finansal yönetim bilgi ve becerisi, en az yüksek gelir sahibi olmak kadar önemlidir. Ancak verimli bir finansal yönetim becerisine sahip olmak ve yine verimli finansal kararlar almak için finans okuryazarlık seviyesinin yüksek olması gerekir. Nitekim finansal okuryazarlıkla ilgili yapılan pek çok araştırmaya göre gelir seviyesi ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır (TEB, 2013).

Tamimi ve Kalli (2009) tarafından Birleşik Arap Emirlikleri’nde yapılan bir araştırmaya göre de gelir seviyesi arttıkça, bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin de buna paralel olarak yükseldiği tespit edilmiştir (Tamimi ve Kalli, 2009). Bunun altında yatan ana etmen ise gelir durumu yükseldikçe daha kaliteli bir eğitime erişmenin kolay olmasıdır. Bu nedenle finansal okuryazarlık eğitimlerinin asıl hedef kitlesinin özellikle bu imkâna sahip olamayan düşük gelir gruplarına odaklanması, sağlayacağı hem bireysel hem de toplumsal fayda açısından önem

taşımaktadır (Bayram, 2010).

2.4.3. Çevresel Faktörler

Demografik ve ekonomik faktörler kadar bireylerin finansal okuryazarlık seviyesini etkileyen çeşitli çevresel faktörler bulunmaktadır. Bunların başında yaşanılan yerin merkezi bir yerleşim yeri mi yoksa kırsal kesimde mi olduğu gelmektedir. Çünkü özellikle büyük şehir ve metropollerde yaşayanların kırsalda yaşayanlara kıyasla fırsat ve imkânlarla erişme ihtimali daha yüksektir. Nitekim yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar da bunu doğrulayarak merkez yerleşim birimlerinde yaşayanların kırsaldakilere kıyasla finansal okuryazarlık seviyeleri arasında hissedilebilir derecede fark olduğu göstermektedir (TEB, 2015). Ayrıca Chen ve Volpe'ye göre endüstriyel açıdan gelişmiş bölgelerde yaşayanların finansal okuryazarlık düzeyleri, daha çok tarımsal ekonomiye sahip bölgelerde yaşayanlara oranla daha yüksektir (Chen ve Volpe, 2002: 305).

Diğer bir önemli çevresel faktör de din ve inançtır. Kılıç (2019) tarafından yapılan araştırmaya göre din ve inanç ile finansal okuryazarlık arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Öyle ki, bireylerin dine olan bağlılığı arttıkça finansal okuryazarlık seviyeleri düşmektedir (Kılıç, 2019). Bu duruma getirilebilecek en iyi açıklama kaderciliktir. Çünkü kaderci bir birey ya da toplum mevcut durumu kabullenerek, düzeltmek için herhangi bir girişimde bulunmaz. Bu da gelişimin önündeki en büyük engeldir.

Diğer önemli çevresel faktörler ise aile, arkadaş çevresi ve erişim imkânı olan finansal kuruluşlardır. Özellikle geleneksel sosyal yapıya sahip toplumlarda alınacak herhangi finansal karardan önce aile büyüklerine danışıldığı görülmektedir. Ayrıca bu süreç de danışılan ikinci unsur ise daha evvel benzer finansal kararlar almış arkadaş çevresidir. Birey bu sayede alacağı finansal karar hakkında çevresinden bilgi edinmeyi ve bu süreci onlara da onaylatmayı hedeflemektedir. Tüm bunların dışında ise bireyin yaşadığı yerde bulunan ve kolayca ulaşabileceği profesyonel finans kuruluşları da çevresel faktörler arasında yer almaktadır. Çünkü yaşanılan yerde az sayıda finansal kuruluşun bulunması alınacak finansal kararlarla ilgili olarak sadece o finansal kuruluşların verdiği hizmetlerle sınırlanması demektir (Watung, 2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK İLE MİKRO VE MAKROEKONOMİ İLİŞKİSİ

Finansal piyasalarda yaşanan daralma ve genişlemeler, bilgi ve iletişim teknolojilerde meydana gelen değişimler gibi pek çok etken zamanla piyasanın ihtiyaç duyduğu finansal ürün ve hizmetlerin çeşitlenmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler finansal eğitimi, bilgisi ve deneyimi az olan bireyler açısından finansal piyasaların takip edilmesi ve ortaya çıkan yeni araçların öğrenilmesi bakımından zorlandıkları bir durum yaratmış; hem bireylerin hem de yatırımcıların finansal planlama ve karar alma süreçlerinde daha aktif olmalarını ve daha fazla sorumluluk almalarını gerekli kılmıştır (Capuano ve Ramsay, 2011). Bu nedenle toplumun bir parçası olan bireyin finansal planlama ve karar alma noktasında en azından temel düzeyde finansal bilgi ve beceriye sahip olması beklenmektedir. Çünkü bireylerin sahip olduğu finansal okuryazarlık düzeyi gerek bireysel refah seviyesi gerekse de ekonominin geneli ve finansal sistem bakımından önem arz etmektedir (Lusardi ve Mitchell, 2014).

3.1. Finansal Okuryazarlık ve MikroEkonomi İlişkisi

İktisat biliminin en temel önermelerinden birisi olan kaynakların sınırlı, ihtiyaçların ise sınırsız olması, tercih sorununu ön plana çıkarmaktadır (Ünsal, 2004). Bu bağlamda bireyler yaşamlarını idame ettirebilmek için tüketim yapmak, bu tüketimi de ihtiyaç, istek ve arzuları doğrultusunda tercihler yaparak sürdürmek zorundadırlar. Ayrıca gereksinimlerini giderebilmesi için de bireyin bir gelirinin, birikiminin ya da nakde çevirebileceği uygun finansal varlıklarının olması gereklidir (Gökmen, 2012). Mevcut ekonomik sistemde, bireylerin ihtiyaç ve isteklerinin karşılanabilmesi için çeşitli finansal ürün ve hizmetlerden faydalanmaları neredeyse kaçınılmaz bir durumdur. Bu nedenle bireylerin tercih edecekleri finansal ürün ve hizmetler hakkında verecekleri kararların hayatlarına değer katması ancak bu finansal enstrümanların bilinçli bir şekilde seçimi ve kullanımı ile olmaktadır. Bunu sağlayacak olansa finansal okuryazarlıktır (Güler, 2015).

Kaynakların kıt, ihtiyaçların ise sonsuz varsayıldığı bir durumda, birey veya

toplumların arzu ettikleri refah düzeyine ve hayat standardına erişebilmesi için bu kıt kaynakla diğer bir ifadeyle sınırlı geliriyle yapacağı her türlü tercih önem arz etmektedir. Çünkü bireyin, tercih edilecek seçeneğin uygunluğu ile vazgeçilecek seçeneğin alternatif maliyetini değerlendirebilmesi için yeterli finansal okuryazarlık düzeyine sahip olması gerekmektedir.

3.1.1. Talep, Marjinal Fayda ve Finansal Okuryazarlık

Talep, bir tüketicinin mal ve hizmetleri satın alma arzusunun ve belirli bir mal veya hizmet için bir fiyat ödeme isteğini ifade eden bir kavramdır (Dindar, 2015). Talep, ihtiyaçlara ve isteklere dayanır. Bu ihtiyaç ve isteklerini karşılamak için mal ve hizmet talep eden kişi ise tüketici olarak tanımlanır. Tüketici, üretilen mal ve hizmetleri tüketmek için bir bedel karşılığında satın alan kişidir. Talep aynı zamanda ödeme gücüne de bağlıdır. Bu nedenle ödeme yapılamıyorsa, efektif talep yok demektir. Mikro analize göre efektif talebin yokluğunda, üreticilerde üretmek için temel motivasyondan yoksun kalacaklardır. (Uludağ, 1999: 107). Bu nedenle tüketiciler ekonomik sistem için hayati öneme sahiptirler.

Talebi etkileyen çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bunlar; ürünün fiyatı, rakip ürünün fiyatı, tamamlayıcı ürünlerin fiyatı, toplumun gelir dağılımı ve tüketicilerin gelirleri, fiyatlarla ilgili beklentiler, fayda, tercihler ve nüfus vb. şeklinde çoğaltılabilir. Ancak bu konuda en etkili olanlar fiyat ve faydadır ki, bunlar finansal okuryazarlık açısından bir bireyin değerlendirme yapabilmesi için önemlidir. Bu ilişkide fiyat bağımsız değişken, talep edilen miktar ise bağımlı değişkendir.

Fiyat, belirli bir ürünü elde etmek için ödenmesi gereken para miktarıdır. İnsanların bir ürün için ödemeye hazır oldukları miktar onun değerini temsil ettiği sürece, fiyat da bir değer ölçüsüdür. Fayda ise bireylerin ihtiyaç ve isteklerini gidermelerine yönelik üretilen veya sunulan mal ve hizmetlerden elde edilen tatmin düzeyidir (Dindar, 2015).

Bireyler gelirlerini veya birikimlerini çeşitli gereksinimlerini giderebilmek ve bundan da bir fayda sağlamak için kullanmaktadırlar. Ancak bu noktada kaynakların yani gelirin kıt olması en önemli belirleyici olarak öne çıkmaktadır. Örneğin bir bireyin aylık gelirini 3.000 TL ile sınırlandırıp, ihtiyaç ve isteklerinin ise 5.000 TL

olduğunu varsayarsak, bu kişinin gereksinimlerini geliri ile karşılaması mümkün olmayacak ve borçlanmaya gitmek zorunda kalacaktır. Ancak iyi bir finansal okuryazar kişi borçlanma yerine gereksinimleri arasında değerlendirme yapacak, bunları belli bir sıraya (zorunlu ve ihtiyari) koyarak harcama planı oluşturacak ve bu şekilde satın alacağı ürün veya hizmetlerden de maksimum düzeyde fayda sağlayabilecektir. Bu da finansal okuryazarlığın bireye katmış olduğu bilgi, beceri, tutum ve davranış ile gerçekleşecektir.

3.1.2. Marjinal Maliyet, Alternatif (Fırsat) Maliyet ve Finansal Okuryazarlık

Marjinal fayda ve marjinal maliyet, bir ürünün maliyetinin veya değerinin nasıl değiştiğinin iki ölçüsüdür. Birincisi denklemin tüketici tarafından bir ölçüm iken, ikincisi üretici tarafından bir ölçümdür. Şirketler, bir ürünü üretirken, fiyatlandırırken ve pazarlarken her iki kavramı da dikkate almalıdır. Marjinal fayda ise bir tüketicinin ek bir mal veya hizmet için ödemeye hazır olduğu maksimum para miktarıdır. Tüketim arttıkça tüketicinin memnuniyeti azalma eğilimindedir. Üretici tarafından doğrudan hissedilen marjinal maliyet, bir mal veya hizmetten ek birim üretildiğinde maliyette meydana gelen değişiktir. Fırsat maliyet ise bir bireyin, yatırımcının veya işletmenin bir alternatifi diğerine tercih ederken kaçırdığı potansiyel faydayı temsil eder. Niteliği gereği görünmez olduklarından, fırsat maliyetleri kolayca gözden kaçabilir (Dindar, 2015).

Bu noktada finansal okuryazarlığın önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir tüketim ya da yatırımı diğerine tercih ederek kaçırılan potansiyel fırsatları anlamak, daha iyi karar vermeyi sağlar. Bu da iyi bir finansal okuryazar olmaya bağlıdır. Bu şekilde kıt kaynaklar olabildiğince verimli kullanılmış olur ve fayda da maksimize edilir.

Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bir birey hem finansal tercihlerde bulunurken hem de bu konularda karar alacağı sırada gerek yaşadığı ülkenin ekonomik durumunu gerekse de kendi finansal durumunu doğru değerlendirebilecek ve bütçesine uygun olarak harcamalarını gerçekleştirecektir. Gelirini aşan durumlarda ise borçlanmaya yönelecektir. Finansal sistemde çeşitli borçlanma araçları vardır ve

bunlar kendi içlerinde alternatif maliyetler barındırlar. Bu bağlamda bireyin yapacağı değerlendirme sonucunda vereceği bilinçli borçlanma tercihi kendi finansal durumuna en uygun finansal enstrümanı seçmesini sağlayacak ve dolayısıyla da bu karar risk faktörünü olabildiğince düşürecektir.

3.2. Finansal Okuryazarlık ve MakroEkonomi İlişkisi

Bugüne kadar finansal okuryazarlık konusunda yapılan çalışmaların sonuçlarına göre bireylerin düşük finansal okuryazarlık düzeylerine sahip olması ülke ekonomileri için önemli bir problem olarak değerlendirilmiştir. Ancak bundan daha önemli bir diğer sorunsu bireylerin finansal bilgi düzeylerinin farkında olmamalarıdır. Çünkü yaşadığı ülkenin ve hatta küresel ekonomide meydana gelen hadiselerin farkında olmayan ve bunu yorumlayamayan bireyler finansal piyasalara olumsuz etki edebilmektedirler (OECD, 2009).

3.2.1. Finansal Okuryazarlık ve Milli Gelir

Milli gelir, bir ülkenin bir yılda ürettiği tüm mal ve hizmetlerin nihai çıktısının toplam değeridir. (Dindar 2015). Milli gelirin nasıl yaratıldığını anlamak makroekonominin başlangıç noktasıdır. Milli gelir çeşitli faktörlerin bir araya gelmesi ile hesaplanmaktadır ve buna da milli gelir fonksiyonu denilmektedir. Bu fonksiyonun temel faktörleri ise tüketim, tasarruf, yatırım, kamu harcamaları, ithalat ve ihracattır ve birbirleri ile yakından ilgilidirler (Eğilmez, 2009).

Yeterli finansal okuryazarlık bilgi ve becerisine sahip olmayan bireyler veya toplumlar bu kavramların önemini kavrayamamakta ve gereklilik anında lüzumlu önemleri alamamakta ya da ilgili otoriteden bu yönde talepte bulunamamaktadırlar. Bu nedenle de hem bireysel hem de toplumsal refahta azalma meydana getirebilmektedir. Örneğin: hem bireylerin kendi gelirlerinde hem de ülkelerin milli gelirlerinde ihtiyaçlarından fazla ve gereksiz harcamalar yapmaları topyekûn bir finansal krizin yaşanma ihtimalini artmakta ve yıllarca sürececek bir gerilemeye neden olabilmektedir. Ancak bilinçli birey ve toplumların hayatın her alanında geleceği düşünerek kararlar alması beklenmektedir. Ayrıca kişiler ve toplumların gelirlerinden makul bir oranda ayırdıkları tasarruflarını da finansal piyasalarda verimli yatırımlara yönlendirmeleri de arzu edilen bir davranıştır. Nitekim gelirin enflasyon karşısında

değer kaybetmeden tasarrufa ve yatırıma dönüştürülmesi açısından finansal okuryazarlık önem taşımaktadır. Çünkü milli gelirden tüketim, tasarruf ve yatırım kavramları birbirleriyle tam olarak bütünleşmiş olgulardır. Fakat finansal bilgi ve becerisi az olan veya hiç olmayan birey ve toplumlar bu ilişkiyi kavrayamamakta ve geleceklerini zora sokmakta, ayrıca sorumluluktan kaçma eğilimi de göstermektedirler (Temizel, 2010).

Finansal okuryazarlık, bir ülkenin geleceğe yönelik kararlar alabilmesi ve gerçekleştirebilmesi ve bu sayede sağlam bir ekonomik yapıya ulaşabilmesi açısından göz ardı edilemeyecek derecede önemlidir. Çünkü yanlış değerlendirmeler ve davranışlar sonucu alınan finansal kararların sonuçları gerek bireysel gerekse ülke ekonomileri açısından ciddi sorunlar doğurabilmektedir (Orton, 2007). Bu yüzden hem bireylerin hem de piyasaların bu gibi durumlara karşı korunması ve piyasaların daha sağlıklı işleyebilmesi için finansal okuryazarlığın ehemmiyeti anlaşılmalı ve bu yönde adımlar atılmalıdır (OECD, 2009).

Finansal okuryazarlık eğitimi almış ya da bu konularda bilgili birey ve toplumlar sorumluluklarının bilincinde olarak aktif birer finansal hizmet kullanıcısı olacaklar, finansal piyasaların gelişimini destekleyecekler, böylelikle de daha yüksek bir ekonomik kalkınma ve büyümeye de katkı sağlayacaklardır. Özellikle finansal okuryazarlık konusunda daha bilinçli olan bireyler iç piyasanın sunduğu fırsatlardan da daha fazla yararlanabileceklerdir (Hilgert vd., 2003). Ayrıca hem bireyler hem de devletler tarafından yürütülecek sağlam bir finansal yönetim; etkili ve yarışçı piyasaların gelişmesine yardımcı bulunmakta ve ekonomik büyümeyi de desteklemektedir (OECD, 2009). Böylece finansal piyasalarda yaşanan bu gibi gelişmeler refah artışını da beraberinde getirmektedir (Temizel, 2010: 25).

3.2.2. Finansal Okuryazarlık ve Para Politikası

Her ülke, her ne kadar birbirinden farklı gibi görünse de aslında ulaşmayı amaçladıkları ekonomik hedefler bağlamında benzer bir sonuca varmayı amaçlar. Bu da sürdürülebilir büyüme ve kalkınmadır. Bu amaca ulaşabilmelerini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler arasında jeopolitik konum, ülkedeki siyasi ve kültürel yapı, sağlık ve eğitim sisteminin kalitesi ve gelişmiş bir ekonomik alt yapı gibi

değişkenler bulunmaktadır. Bu faktörlerde hedeflenen seviyeye ulaşılması içinse çeşitli maliye ve para politikaları hazırlanmakta ve uygulanmaktadır.

Bu noktada maliye politikasından sorumlu bir hükümet ve para politikasından sorumlu bir merkez bankası bulunmaktadır. Ancak maliye ve para ve politikaları birbirinden bağımsızmış gibi görünse de, aslında birbirlerini etkileyen ve tamamlayan unsurlardır. Bu bağlamda merkez bankaları, gayelere erişmek için uygulayacakları planları stratejiye uygun para politikası araçlarını kullanırlar ve bu politikalar da ülkenin ekonomik şartlarını ve hükümetin takip ettiği maliye politikalarını temel alarak faaliyette bulunurlar. Bu nedenle para politikası; enflasyonu, tüketimleri, ekonomik büyümeyi ve likiditeyi kontrol etmek gibi makroekonomik hedeflere ulaşmayı amaçlayan para arzı ve faiz oranının yönetimini, devlet tahvili alıp satmayı, döviz kuru piyasasını düzenlemeyi ve bankaların rezerv olarak tutmaları gereken para miktarını belirlemeyi vb. içerir (Mordi, 2009).

Para politikası, bir ülkenin merkez bankasının, ülkenin bankaları, tüketicileri ve işletmeleri için mevcut olan toplam para arzını kontrol ederek sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek için sahip olduğu bir dizi araçtır. Bu noktada para politikası araçlarıyla hedeflenen amaçların ekonomiye aktarılmasında, ekonomiyi yönlendiren aktörlerin bu hedef ve politikaları anlayabilmesi ve bu doğrultuda hareket edebilmesi için finansal okuryazarlık güçlü bir araç olarak öne çıkmaktadır (Alphonsus, 2020).

Finansal okuryazarlığı önemli kılan temel argümana, ekonomik aktörlerin finansal okuryazar olmaması durumunda, otoriteler tarafından kullanılan para politikası araçlarını ve ulaşılacak istenilen hedefleri yorumlama ve derinlemesine anlama konusunda yetersiz kalacaklarıdır. Çünkü amaçlanan hedefe ulaşmak için planlanan ve uygulanan para politikalarının istenilen oranda başarılı olabilmesi, bu maksatla kullanılan para politikası araçları ve ülkenin ekonomik durumu hakkında bireylerin yeterli bilgi sahibi olmaları ve buna uygun olarak hareket etmeleriyle gerçekleşebilmektedir (Trunk vd., 2019).

Bir ülkede finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olması, hedefler doğrultusunda oluşturulmuş para ve maliye politikalarının başarılı olmasından, hizmet

ve üretim çeşitliliğinin, dış ticaret ve tasarruf düzeyinin artışına kadar pek çok unsuru etkilemekte, böylece bireysel ve toplumsal refaha katkı sağlayabilmektedir. (Gökmen, 2012).

3.2.3. Finansal Okuryazarlık ve Enflasyon

Enflasyon, bir ekonomide belirli bir süre boyunca mal ve hizmetlerin genel fiyat seviyesindeki sürekli artıştır. Enflasyon oranı geleneksel olarak seçilmiş tüketim malları ve hizmetlerden oluşan bir sepetteki yüzde değişim ile ölçülür. Enflasyon türleri talep ve maliyet enflasyonu olmak üzere ikiye ayrılır. Enflasyonun bireylerin irrasyonel davranışları gibi pek çok sebebi vardır, ancak en önemli sonucu gelirin yani paranın değerini düşürmesidir. Ayrıca tasarruf eğilimini azaltır, faiz oranlarını yukarıya doğru gitmesine neden olur ve yatırımların gelecekteki getirilerine ilişkin belirsizlikleri artırır (Eğilmez, 2009). Fakat enflasyonun kontrol altına alınması ve düşürülmesinde asli görevli merkez bankaları ve devlet olmakla birlikte, bireyler de ilgili birimlerin bu amaçla uygulayacakları politikalar hakkında bilgili olması ve finansal davranışlarında bilinçli hareket etmesi enflasyonun önüne geçmeye yardımcı olur. Bu bilgi ve bilinci oluşturacak olansa finansal okuryazarlıktır.

Enflasyon karşında parayı dinamik bir tarzda idare etmek için evvela para hakkında bilgili olmak gerekmektedir. Temel para bilgisi kapsamında bilinmesi gereken kavramlar ise şunlardır (World Bank, 2008):

- Paraya ilişkin temel matematiksel hesaplamaların yapılması.
- Paranın zaman değerinin kavranması.
- Basit ve bileşik faiz oranlarının hesaplanması.
- Enflasyonun etkisinin kavranması.
- Finansal ürünlerin seçilmesi ve değerinin kıyaslanması.
- Finansal planlama ve para yönetimi yapılması.

Temel para bilgisi kapsamında bilinmesi gereken faktörlerin finansal kararlarda önemli bir rolü vardır (World Bank, 2009). Çünkü finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bir birey, bu faktörleri bildiği için enflasyonun oluşumunu

önlemeye yönelik atılan adımlara destek olabilecek ve bu sayede enflasyonla mücadele konusunda geliştirilen politikalarda başarı elde edilebilecektir. Ayrıca finansal bilgi ve becerileri aracılığıyla devletleri de piyasalardaki standartların korunması ve denetlemesi hususunda teşvik edeceklerdir (Burke ve Manz, 2011). İşte bu nedenlerden dolayı finansal okuryazarlık bir ekonomide istikrarın sağlanması ve sürülmesinde oldukça önemlidir.

3.2.4. Finansal Okuryazarlık ve İstihdam

Günümüzün karmaşık finansal hizmetler piyasası, tüketicilere finansal ihtiyaçlarını karşılamaları için çok çeşitli ürünler ve hizmetler sunmaktadır. Bu ürünlerle ilişkili risk ve getiri anlamak için minimum düzeyde finansal okuryazarlık şarttır. Bu nedenle tüketicilerin seçenekleri değerlendirerek ihtiyaçlarına ve koşullarına en uygun olanları belirleyebilecek bilgi ve becerilerle donatılmasını gerektirmektedir. Bu sayede finansal okuryazar olan bireyler finansal ürün ve hizmetlerden etkin bir şekilde yararlanabilirler; kendilerine uygun olmayan finansal ürünlerden uzak dururlar. Ayrıca finansal okuryazarlık, finansal hizmetlerin kalitesini artırmaya yardımcı olur ve bir ülkenin ekonomik büyümesine ve gelişimine de katkıda bulunur. Tersine ise düşük finansal okuryazarlık seviyeleri ile ilişkilidir ve pek çok olumsuz finansal soruna neden olur. Bunlardan biri de çalışanların yaşadığı mali sorunlardır. Bu sorunlar, çalışanların sağlığı ve iş performansı üzerinde net olumsuz sonuçlara sahiptir. Finansal stres veya zorlanma, bireyler finansal sorumluluklarını yerine getiremedikleri zaman ortaya çıkar ve çalışanların stresinin en önemli nedenlerinden biridir. Birçok araştırmacı, finansal açıdan sorunlu çalışanların finansal streslerini işe getirdiğini, bunun da üretkenliği, kuruluşun genel kar rakamını ve hatta uzun vadede çalışma kültürünü dahi etkilediğini düşünmektedir. Ayrıca maddi sorunlar ile strese bağlı hastalıklar arasında da önemli bir ilişki vardır (Kim ve Garman, 2006). Bu nedenle finansal sorunlar ve stres, çalışanın sadece kişisel ve aile hayatını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda işverenlere de bir maliyet getirir. Ancak çalıştığı işletmede ekonomik koşullara uygun bir ücret alan birey, bunu finansal okuryazarlık bilgi ve becerisiyle birleştirerek bu durumdan sakınabilir, riski yönetebilir.

Finansal okuryazarlığın istihdam açısından diğer bir önemi ise, istihdama olan katkısıdır. Çünkü bireyler, gelirlerinden yaptıkları tasarrufları ancak iyi bir finansal

okuryazar olmaları halinde verimli yatırıma dönüştürebilirler. İster finansal piyasalarda olsun ister reel sektöre yönlendirilsin, yapılan tasarrufların yatırıma kanalize edilmesi, ekonomiye kaynak sağlanması anlamına gelmektedir. Bu sayede firmalar mevcut kaynaklarını arttırabilecek, işlerini büyütebilecek ve daha çok istihdam oluşturacaklardır (Temizel, 2010).

3.2.5. Finansal Okuryazarlık, Ekonomik Kalkınma ve Büyüme

Makroekonomi ile finansal okuryazarlık arasında var olan tüm bu ilişkiler esasında bireysel refaha erişme ile gerçekleşen ülkenin kalkınma ve büyümesiyle bağlantılıdır. Çünkü finansal okuryazarlık, herkes için finansal sorunlardan kaçınmanın temel yoludur. Bu bağlamda finansal okuryazarlığa sahip olmak, bireyler ve toplumlar açısından müreffeh bir yaşam elde etmek için önemli bir araçtır. Ancak yanlış yönetim durumunda finansal zorluklar ortaya çıkabilmektedir. İyi bir finansal okuryazarlıkla desteklenen uygun finansal yönetimle ise insanların yaşam standardının artması beklenir, çünkü bir kişinin gelir düzeyi ne kadar yüksek olursa olsun, uygun finansal yönetim olmadan finansal güvenliğin sağlanması zordur. Hogarth'a (2006) göre de kişisel finans yönetiminin modern toplumun ihtiyaç duyduğu en temel yetkinliklerden biridir. Çünkü günlük tüketici seçimlerinin bir kişinin finansal güvenliğini ve yaşam standartlarını etkileyeceğini, bunun da ekonomik kalkınma ve büyümeyi etkileyebilecek boyuta ulaşabileceğini belirtmektedir.

Finansal açıdan eğitilmiş bireyler, ekonomik güvenliklerini ve refahlarını artırarak aileleri için daha iyi kararlar verirler. Güvenli ve refah içerisinde yaşayan ve dolayısıyla da gelişen bireyler de toplumun ekonomik büyüme ve kalkınmasını teşvik ederek daha iyi katkıda bulunabilirler. Çünkü ekonomik sistemin içerisinde yer alan ve en küçük unsur olan bireylerin verecekleri finansal kararlar yalnızca şahsını değil bütün toplumu alakadar etmektedir. Diğer bir ifadeyle büyüme ve kalkınmanın sağlanmasıyla toplumun refaha ulaşması, ekonominin en önemli ortaklarından biri olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin gelişmişliğine bağlıdır (Saraç, 2015).

Bireylerin ve ailelerin tüketime, tasarrufa, yatırıma ve harcamaya yönelik kararlarına paralel olarak finansal sistemin, gelişme gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu

gelişme iki yönlüdür ve sonuç pozitif ya da negatif olabilmektedir.

Daha evvel de dile getirildiği üzere, finansal okuryazarlık düzeyi düşük olan bireylerin yanlış finansal kararlar alma ihtimali oldukça fazladır. Çünkü finansal kavramlar ve konular hakkında bilinçsiz olan bir birey, iktisadi kriz ya da refah dönemlerinde nasıl bir finansal yönetim sergilemesi gerektiğini bilmemekte, kendi için doğru olan kararları alamaması da ekonomiyi negatif etkileyebilmektedir. Böyle bir durumda ekonomi hacim olarak daralmaya başlamakta ve bunda da en çok reel sektör etkilenmekte, dolayısıyla büyüme ve istihdamda azalma meydana gelmektedir. (World Bank, 2009).

Bu durumun aksi de söz konusudur. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek bireyler içinde buldukları koşulların farkında olarak finansal yönetim sergileyecekleri için önlerine çıkacak fırsatları en uygun şekilde değerlendirebilmek maksadıyla finansal ürün ve hizmetleri daha çok kullanmaya başlayacaklar ve bu da ekonomik büyüme ve kalkınmaya kaynak sağlayacaktır. Çünkü gereksiz tüketimden sakınılacak, tasarruflar verimli yatırımlara aktarılabilir ve neticede genel anlamda kalkınma ve büyüme gerçekleşecek ve refaha erişilecektir (Orton, 2007).

Tüm bu değerlendirmelerden de görülebildiği üzere bireyler finansal okuryazarlık sayesinde edindikleri bilgi ve beceriler ile hem kendileri hem de toplum ve ülke ekonomileri için çeşitli şekillerde fayda sağlayabilmekte ve böylece ülke refahını artıracak etkide bulunabilmektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE FİNANSAL OKURYAZARLIK

Bu bölümde farklı bakış açılarıyla ele alınıp yorumlanan finansal okuryazarlık ile ilgili dünyada ve Türkiye'de daha önceden yapılmış araştırma ve çalışmalara yer verilmiştir.

Yabancı literatürde finansal okuryazarlığa 1990'lı yılların ortalarından itibaren yer verilirken, yerli literatürde bu kavram 2000'li yıllarda, bilhassa 2008'de meydana gelen küresel finansal krizle beraber önem kazanmış, yapılan pek çok araştırmada yer almıştır (Şahin ve Barış, 2017).

Bireylerin finansal anlamda bilinçli ve etkili kararlar verebilmesi finansal okuryazarlık seviyelerinin ilerlemesiyle sağlanabilir. Bu nedenle dünyada ve ülkemizde farklı araştırmacı ve kurumlar tarafından bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek amacıyla çalışmalar yapılmış, elde edilen bulgular bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olmasının gelişmemiş ülkeler kadar gelişmiş ülkeler açısından da sorun teşkil ettiğini göstermiştir.

4.1. Dünyada Finansal Okuryazarlık

Bireylerin finansal okuryazarlığa sahip olmaları, finans sistemi içerisinde bulunan hizmetleri ve ürünleri daha doğru değerlendirmesi sonucunda ihtiyaçlarına uygun tasarruf ve borçlanma ürünlerini tercih etmesi ve bu alandaki temel hak ve yükümlülüklerinin farkında olması anlamına gelmektedir. Dünya genelinde pek çok kurum ve kuruluş, bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesine yönelik faaliyetler yürütmektedir. Dahası birçok ülkede bireylerde finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi ve geliştirilmesine yönelik çeşitli faaliyetler yürütülmektedir.

Finansal eğitimin kalitesini artırmanın ve buna bağlı olarak dünyanın her yerindeki insanların finansal refahını iyileştirmenin birkaç yolu vardır. Ancak bu konuyu küresel bir konu halinde tutmak için birçok farklı paydaşın katılımı gerekmektedir. Bu paydaşlar; devletler, finans kuruluşları, sivil toplum örgütleri, okullar ve ailelerdir. Ancak bunların arasından AB ve ABD sahip oldukları popülasyon bakımından vatandaşlarına sağladıkları finansal eğitim programlarının hem sürekliliği

hem de kalitesi konusunda diğerlerinden ayrılmaktadır.

AB genelinde finansal okuryazarlık oluşturmak ve mevcut düzeyi yükseltmek için planlanan finansal eğitim programları çeşitlilik göstermekle birlikte Avrupa çapında dokuz farklı kurum ve kuruluşun bir araya gelmesiyle oluşturulan bir konsorsiyum, 2017 yılından itibaren Avrupa Finansal Eğitim Platformu adıyla faaliyetlerine başlamıştır. Bu grubu oluşturan kurum ve kuruluşlar şunlardır:

- Better Finance
- Uzman Finansal Analist Enstitüsü (CFA Institute)
- Eurochambres
- Avrupa Bankacılık Federasyonu (EBF)
- Avrupa Bankacılık ve Finansal Hizmetler Eğitim Birliği (EBTN)
- Avrupa Fon ve Varlık Yönetimi Derneği (EFAMA)
- Avrupa Mikrofinans Ağı (EMN)
- Avrupa Sigorta Birliği
- JA (Junior Achievement) Avrupa

Platform, finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde Avrupa Birliği'nin nasıl bir yol izleyebileceğine dair plan ve programlar hazırlamasının yanı sıra platformda bulunan her üye kendi alanıyla ilgili fikir, bilgi, deneyim ve kaynaklarını da paylaşıyor. Girişim, gençler ve girişimciler arasında Avrupa'da finansal eğitim ihtiyacını gidermeyi ve finansal okuryazarlığı artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca düşük gelirli seçmenler için özel olarak tasarlanmış programlar yürütülmektedir. Bu sayede özellikle okul ortamlarında finansal eğitime öncelik vermesini ve öğrencilerin okulda daha iyi bir finansal eğitim almaları sağlanıyor (EBF, 2017).

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1984 yılında kurulana Finansal Eğitim Vakfı (National Endowment for Financial Education/NEFE) bilhassa 2008 krizinden sonra finansal okuryazarlık düzeyinin yaygınlaştırılması ve etkinliğinin arttırılması amacıyla finansal eğitim alanda yürütülecek tüm faaliyetlerin koordine edilmesi için çalışmalar yürütmekte, her yıl düzenli olarak finansal eğitim ve finansal okuryazarlık konularında

raporlar hazırlamaktadır (NEFE, 2020).

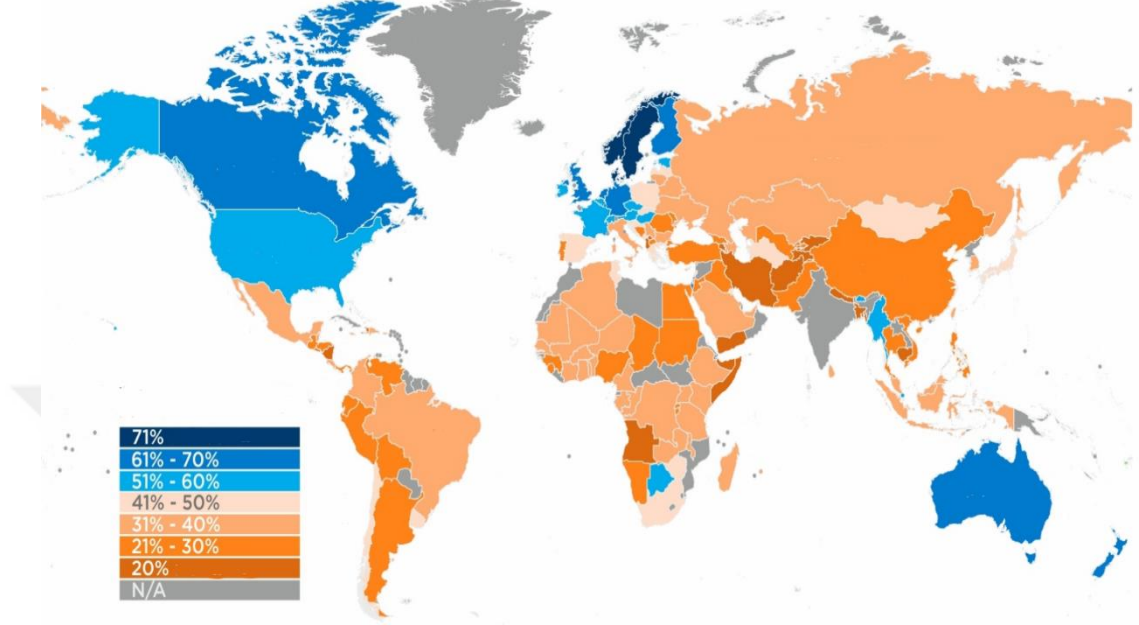
Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kişilerin finansal okuryazarlığını ve eğitimini geliştirmek için 2003 senesinde çeşitli alanlarda faaliyet yürüten ve federal hükümete bağlı 23 kuruluşun bir araya gelmesiyle oluşturulmuş komisyon bulunmaktadır. Finansal Okuryazarlık ve Eğitim Komisyonu (FLEC), ABD'de finansal okuryazarlık ve eğitim alanında uygulanacak stratejiyi belirlemek ve özellikle düşük gelirli bireylere destek olmakla sorumludur (FLEC, 2020).

Amerika Birleşik Devletleri'nde finansal eğitim sadece bir program ya da söylem olmaktan öte geçerek eğitim sisteminin zorunlu bir unsuru haline de getirilmiştir. Nitekim ABD'nin bazı eyaletlerinde öğrencilerin liseden mezun olabilmeleri için finansal eğitim dersini tamamlamaları gerekmektedir. ABD'de lise öğrencilerinin mezun olabilmeleri için finansal okuryazarlık dersini almış olma şartını arayan 20 eyalet bulunmaktadır ve bu sayı her geçen gün artmaktadır. Öyle ki, ABD'nin en büyük eyaletlerinden birisi olan New Jersey, finansal okuryazarlık eğitimini ortaokul müfredatına koyarak ve bunu mezuniyet için bir şart haline getirerek, finansal eğitimin gerekliliğini bir adım daha ileri götürmüştür (Urban, 2020). Çünkü finansal eğitimi, müfredatın temel bir parçası haline getirmek, her öğrencinin minimum düzeyde finansal eğitim almasını sağlayabilecek en önemli araçtır.

4.1.1. Dünyada Finansal Okuryazarlığın Durumu

Dünyada finansal okuryazarlığın ölçülmesi amacıyla Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve OECD gibi bölgesel ya da küresel pek çok kurum ve kuruluş araştırmalar yapmakta ve çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Özellikle bu çalışmaların yoğunluğu tüm dünyayı etkisi altına alan 2008 krizi sonrası artış kaydetmiştir. Ancak küresel olarak finansal okuryazarlıkla ilgili yapılmış son çalışma 2015 senesine aittir ve Standard & Poor's ve Dünya Bankası tarafından yapılmıştır.

Şekil 4.1: 2015 Yılı Dünya Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

Kaynak: S&P, The Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey, 2015.

Şekil 4.1'den de görüldüğü üzere gelişmiş ülkelerinin neredeyse tamamında finansal okuryazarlık %50 üzerinde bir düzeye sahiptir. Diğer %50'lik kesim ise gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere işaret etmektedir. Dünya genelinde en üst düzey finansal okuryazarlık oranlarına özellikle Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde rastlanmaktadır ki, bunlar aynı zaman gelişmiş ekonomilere sahip refah devletleridir. Güney Amerika'da insanların %50'sinden fazlasının finansal okuryazar olduğu hiçbir ülke yoktur ve tüm Asya ve Afrika'da ise sadece dört ülke vardır.

Bu haritayı zengin, orta halli, yoksul ve aşırı yoksulluk ülkeleri göz önüne alarak bir karşılaştırma yaptığımızda, yoksulluk ve finansal okuryazarlık arasındaki net ilişkiyi görebilmekteyiz. Sonuçta, çeşitli Afrika ve Asya ülkelerinde çok sayıda yoksul ve aşırı yoksul insanın yaşadığı birçok ülke bulunmaktadır ve ülkelerin finansal okuryazarlık oranları son derece düşüktür. Çünkü bu ülkelerde sadece gelişmemiş ekonomilerin neden olduğu yoksulluk yoktur, gelişmemiş bir eğitim sistemi ve toplumsal yapı da bulunmaktadır. Bu durum bu ülkelerde finansal okuryazarlığın neden düşük olduğunun da göstergesidir.

Tablo 4.1: Ülkelerin Finansal Okuryazarlık Oranları ve Sıralaması

Sıra	Ülke	%	Sıra	Ülke	%	Sıra	Ülke	%	Sıra	Ülke	%
1	Danimarka	71	44	Türkmenistan	41	87	Gana	32	130	Nikaragua	20
2	Norveç	71	45	Zimbabve	41	88	Endonezya	32	131	Bangladeş	19
3	İsveç	71	46	Bahreyn	40	89	Meksika	32	132	Kırgızistan	19
4	Kanada	68	47	Kazakistan	40	90	Porto Riko	32	133	Ermenistan	18
5	İsrail	68	48	Senegal	40	91	Kongo	31	134	Kamboçya	18
6	Birleşik Krallık	67	49	Tanzanya	40	92	Nijer	31	135	Haiti	18
7	Almanya	66	50	Ukrayna	40	93	Suudi Arabistan	31	136	Nepal	18
8	Hollanda	66	51	Zambiya	40	94	Ekvator	30	137	Tacikistan	17
9	Avustralya	64	52	Litvanya	39	95	Gürcistan	30	138	Angola	15
10	Finlandiya	63	53	Doğu Afrika	39	96	Gine	30	139	Somali	15
11	Yeni Zelanda	61	54	Belarus	38	97	Arjantin	28			
12	Çek Cumhuriyeti	58	55	Kamerun	38	98	Çin	28			
13	İsviçre	57	56	Kenya	38	99	Peru	28			
14	ABD	57	57	Madagaskar	38	100	Bosna Hersek	27			
15	Singapur	56	58	Rusya	38	101	Mısır	27			
16	Belçika	55	59	Sırbistan	38	102	Irak	27			
17	İrlanda	55	60	Togo	38	103	Moldova	27			
18	Butan	54	61	BAE	38	104	Namibya	27			
19	Estonya	54	62	Benin	37	105	Panama	27			
20	Macaristan	54	63	İtalya	37	106	Tayland	27			
21	Avusturya	53	64	Tayvan	37	107	Çad	26			
22	Lüksemburg	53	65	Azerbaycan	36	108	Guatemala	26			
23	Botsvana	52	66	Malezya	36	109	Nijerya	26			
24	Fransa	52	67	Brezilya	35	110	Pakistan	26			
25	Myanmar	52	68	Bulgaristan	35	111	Portekiz	26			
26	İspanya	49	69	Kosta Rica	35	112	Ruanda	26			
27	Letonya	48	70	Kıbrıs	35	113	Filipinler	25			
28	Karadağ	48	71	Fildişi Sahili	35	114	Venezuela	25			
29	Slovakya	48	72	Dominik cum.	35	115	Filistin	25			
30	Yunanistan	45	73	Gabon	35	116	Bolivya	24			
31	Tunus	45	74	Malavi	35	117	Burundi	24			
32	Uruguay	45	75	Sri Lanka	35	118	Ürdün	24			
33	Hrvatistan	44	76	Uganda	34	119	Türkiye	24			
34	Kuveyt	44	77	Cezayir	33	120	Vietnam	24			
35	Lübnan	44	78	Belize	33	121	Honduras	23			
36	Malta	44	79	Burkina Faso	33	122	Romanya	22			
37	Slovenya	44	80	Jamaika	33	123	El Salvador	21			
38	Hong Kong	43	81	Güney Kore	33	124	Makedonya	21			
39	Japonya	43	82	Mali	33	125	Sierra Leone	21			
40	Polonya	42	83	Moritanya	33	126	Sudan	21			
41	Güney Afrika	42	84	Kolombiya	32	127	Özbekistan	21			
42	Şili	41	85	Kongo DC	32	128	İran	20			
43	Moğolistan	41	86	Etiyopya	32	129	Kosova	20			

Tablo 4.1.'den de görüldüğü üzere dünyada en yüksek finansal okuryazarlık oranlarına sahip ilk on ülke Danimarka, Norveç, İsveç, Kanada, İsrail, Birleşik Krallık, Almanya, Hollanda, Avustralya ve Finlandiya'dır. Bu ülkeler, özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere kıyasla çok farklı bir finansal eğitim modeline sahiptir ve eğitime yaptıkları harcamalar da dünyadaki en yüksek harcamalardır.

Örneğin, Norveç'te finans kurumları, genç nüfuslarını gelecekte onlara destek olabilmesi için finansal okuryazarlık eğitimi almaları konusunda okullarda yürütülecek faaliyetlere destek olmaktadır. Ayrıca öğrenciler için finansal okuryazarlık konuları hakkında etkileşimli öğrenme materyalleri oluşturulması amacıyla merkez bankası tarafından finanse edilen çeşitli programlar vardır. Bu programlarla hedeflenen amaç, gelecekte kişisel finans alanında güçlü bir temel oluşturulmasıdır (Erling, 2020).

S&P Global FinLit Anketinde, finansal okuryazarlığın belirlenebilmesi için dört temel kavramı (basit faiz, bileşik faiz, enflasyon ve risk çeşitlendirmesi) ölçen sorular sorulmuştur. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre çalışmaya katılanların %33'ü bu sorulara doğru cevap verebilmiştir. Bu kişilerin de çoğu gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır. Bu tablo bize finansal okuryazarlıktan yoksun olan dünya çapında yaklaşık 3,5 milyar kişinin olduğunu göstermektedir. Bu kişilerin ise çok büyük bir kısmı gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde temel finansal bilgi ve becerilerden yoksun olarak yaşamaktadırlar (S&P, 2015). Bu da bize genel olarak kaliteli bir eğitim sisteminin toplumlar için neden gerekli olduğunu ispatlamaktadır. Çünkü kalkınma, büyüme ve refahın anahtarı eğitimidir.

4.1.2. Dünyada Finansal Okuryazarlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar

Finansal okuryazarlık konusunda dünya çapında yapılan araştırmaların başlama tarihi yaklaşık kırk yıl önceye yani dünyada petrol kriziyle birlikte başlayan sürece değin dayanmaktadır. Fakat doksanların başından itibaren dünyanın hızla küreselleşmesi ve bilgi teknolojilerinin de gelişmesiyle finansal araçlar çeşitlenmiş ve karmaşıklaşmıştır. Bunun neticesinde de 2008 krizi gibi global bir kriz patlak vermiştir. Bu nedenle 2008 krizi finansal okuryazarlık çalışmalarında ikinci bir dalganın başlamasına sebep olmuştur. Çünkü bireylerin süratle değişime uğrayan

finans alanına ayak uydurabilmelerinin yegâne aracı finansal okuryazarlıkla kazanacakları doğru finansal yönetim bilgi ve becerisidir.

Dünya genelinde bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesine ait yapılan çalışmaların sayısı bir hayli fazladır. Bu çalışmalarının önemli bir kısmı da daha çok katılımcıların hangi finansal konularda bilgi sahibi olduklarının belirlenmesi ve finansal okuryazarlık seviyelerinin ölçülmesi ile bu konuda etkili olan faktörlerin tespit edilmesine yöneliktir (Lusardi, 2008; Lusardi ve Tufano, 2009; Rooij vd., 2011; Lusardi ve Mitchell, 2014).

Özellikle son on beş yıldır finansal okuryazarlık oluşturulan literatüre öncelik eden bilim insanı Lusardi'dir. Örneğin Lusardi (2008) tarafından Amerikan'da yaptığı bir çalışmada, hane halkının sahip olduğu finansal okuryazarlık düzeyinin aldığı finansal eğitimin ve yararlandığı finansal danışma hizmetlerinin sadece tasarrufları konusunda değil; gelir kayıpları, uzun vadeli yatırımlar, emeklilik planları ve hatta çocukların eğitimi konusunda dahi etkili olduğunu bulmuştur. Lusardi ayrıca bu araştırmasında Amerikanlı hane halkının finansal okuryazarlık seviyesinin istenilen düzeyde olmadığını, bu oranın eğitim seviyesi düşük olanlar, kadınlar ve Afro-Amerikalılarda daha düşük olduğunu tespit edilmiştir.

Finansal okuryazarlığın yakından ilişkili olduğu bir diğer konu ise servet üzerine olan etkisidir. Bu konuda literatürde yakın zamanda yapılmış en kapsamlı çalışma Kharchenko tarafından yürütülmüştür. Kharchenko (2011), özellikle ekonomik, siyasi ve toplumsal pek çok sorun yaşayan Ukrayna'da yaptığı bu çalışmada, bireylerin sahip oldukları servetler ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında önemli bir bağın olduğunu sonucuna varmıştır. Diğer taraftan, finansal okuryazarlık seviyesi ne kadar yüksek olursa olsun, eğer uygun koşullar yoksa tasarruf konusunda finansal okuryazarlığın pek de etkili olmadığını tespit etmiştir. Diğer bir ifade ile finansal okuryazarlık, bireylerin var olan servetlerini daha da arttırabilmelerini sağlarken, herhangi bir serveti olmayan ya da yüksek sayılabilecek bir geliri bulunmayan kişilerinin tasarruf davranışlarına finansal okuryazarlığın etkisi sınırlıdır.

Literatürde sıkça tartışılan bir diğer konu ise finansal okuryazarlığın

oluşturulması üzerinde etkili olan değişkenler konusudur. Bu değişkenler temel olarak cinsiyet, yaş, eğitim, meslek gibi demografik niteliklerden oluşmaktadır. Bu amaçla Beckmann (2013) tarafından Romanya’da yapılan çalışmada, diğer değişkenlere nispetle eğitim seviyesi yüksek bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Finansal okuryazarlığın bireylerinin tasarruf davranışları üzerinde etkili olduğu ve aynı zamanda eğitim düzeyi yüksek kişilerin tasarruf etmeye daha çok eğilimli oldukları sonucuna vararak; eğitim, finansal okuryazarlık ve tasarruf arasında yakın bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Yine bu çalışma kapsamında eğitim seviyesi düşük olanlar, yaşlılar ve kadınların finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde söz konusu olan fırsat eşitsizlikleri göz önüne alınırsa elde edilen sonuçlar pek şaşırtıcı değildir.

Literatürde bakıldığında öğrencilerin finansal okuryazarlık konusunda aldıkları veya alacakları finansal eğitime özellikle önem verildiği görülmektedir. Çünkü herhangi bir alanda bireyin edinmesi arzu edilen bilgi ve becerinin en verimli kazandırılabilceği yaş aralığı çocukluktan başlayarak orta yaşların başına kadardır. Özellikle orta ve üzeri yaş gruplarının belli bir noktadan sonra yeni bilgi edinmesi veya davranış geliştirmesi pedagojik olarak zor bir süreçtir. Bu nedenle öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek, bu konuda etkili olan unsurları belirlemek ve finansal eğitim konusunda daha ileri adımlar atılabilmesini sağlamak amacıyla yapılan pek çok akademik çalışma mevcuttur (Chen ve Volpe, 1998; Cude vd., 2006; Jorgensen, 2007; Robb ve Sharpe, 2009; Mandell ve Klein, 2009; Sabri ve Macdonald, 2010; Hashim ve Kayode, 2013; Hahn, Jang ve Park, 2014; Fatoki, 2014).

Cude vd. (2006) ve Jorgensen (2007) tarafından yapılan çalışmalar sonucunda, öğrencilerin finansal davranışları üzerinde ailelerin rol model olarak algılandığını ve bu nedenle genç bireyler üzerinde ailelerin finansal bilgi, beceri ve davranışlarının oldukça önemli bir etkisinin olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca çeşitli şekillerde alınan finansal eğitimin de finansal okuryazarlık düzeylerini yükselttiği sonucuna varmışlardır.

Hashim ve Kayode (2013) ise üniversite öğrenimi sırasında herhangi bir lisans programı devam etmek olan öğrencilerden ekonomi veya finans konularında ders alan

veya almış olan öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin, bu eğitime katılmamış olan öğrencilerden daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu da her ne bölüm okunuyor olursa olsun, genç bireylere eğitim hayatları süresince finansal eğitim verilmesinin, gelecekte edinecekleri finansal yönetim bilgi ve becerileri açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Bu durumu destekleyen bir diğer çalışma da Mandell ve Klein (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla 1 ila 4 yıl içerisinde herhangi bir şekilde finansal yönetim konusunda eğitim alan ve almayan 79 öğrencinin finansal davranışları üzerinde araştırma yapılmıştır. 79 kişiden oluşan örneklem, iki gruba ayrılmış ve finansal davranışları gözlemlendikten sonra elde edilen bulgular analiz edilmiş, sonuç olarak finansal yönetim konusunda eğitim alan ve almayan öğrencilerin davranışları arasında anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda çeşitli finansal eğitimlere devam eden öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek olmakla birlikte, bu eğitimlere katılmayan öğrencilerin ise finansal bilgi ve becerilerinin finansal okuryazar olarak nitelenemeyecek seviyede düşük olduğu belirlenmiştir. Bu araştırma neticesinde elde edilen sonuçlar, eğitim hayatı boyunca finansal eğitimden mahrum kalan bireylerin hem kendi hayatları hem de toplumsal yaşamda karşılaşılabilecekleri veya neden olabilecekleri sorunlar hakkında da ciddi sorunların akla gelmesini sağlamıştır.

Robb ve Sharpe (2009) ise kredi kartı kullanımı, borçluluğu finansal okuryazarlık arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla üniversite öğrencilerinin örneklem olarak seçildiği bir denek grubu üzerinde bir çalışma yapmıştır. Gerçekleştirilen araştırma sonuçlarına göre kredi kartı borçlanma ve kullanımında finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan öğrencilerin daha bilinçli oldukları ve bu hususta dikkatli davrandıklarını belirlenmiştir. Aynı şekilde Sabri ve Macdonald (2010) da üniversite öğrencilerini konu edinerek gerçekleştirdikleri bir çalışmada, öğrencilerin tasarruf alışkanlıkları, finansal yönetim bilgi ve becerileri ve yaşadıkları finansal problemler ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında bir bağlantı olup olmadığını incelemişlerdir. Bu çalışma neticesinde, daha az finansal problem yaşayan ve tasarruf eğilimi olan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu tespit etmişlerdir.

Hahn, Jang ve Park (2014) tarafından yürütülen bir değer çalışmada ise lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin, bu öğrencilerin finansal davranış ve tutumları üzerinde nasıl bir etki yarattığı araştırılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olmasının finansal davranış ve tutumları üzerinde olumlu bir etki oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin katıldıkları finansal eğitimlerin, öğrencilerin tasarruf etme tutum ve alışkanlığına da katkı sağladığı belirlenmiştir. Fatoki (2014) de farklı fakülterde okumakla birlikte ekonomi ya da finans alanında eğitim alan ve almayan öğrenciler üzerinde bir çalışma yapmış, sonuç olarak da, bu alanda eğitim almayan öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu neticesine ulaşmıştır.

4.2. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık

Türkiye’de finansal okuryazarlık konusunda en mühim adımlardan ilki, Finansal İstikrar Komitesi vasıtasıyla tasarlanan “*Finansal Eğitim Eylem Planı ile Tüketicinin Korunması Eylem Planı*”dır. Bu planın hazırlanırken Orta Vadeli Program, Kalkınma Planları ve İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı gibi plan ve programlarda göz önüne alınmış, ülke çapında anketler uygulanmış, hem yerel hem de küresel literatürden yararlanılmıştır.

Eylem planının ana hedefini, mevcut finansal ürün ve hizmetlerin kalitesinin artırılması, finansal ürün ve hizmetlerin bütün sınıflarca ve kullanım oranlarının yükseltilmesi ve böylece finansal sistem dışında kalan bireylerin sisteme dâhil edilmesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda, eylem planının amacı bireylerin finansal bilgi ve bilincin yükseltilmesi ile finansal ürün ve hizmetlere ulaşım ile finansal ürün ve hizmetlerden yararlanma oranlarının artırılmasıdır. Aynı zamanda, sistemde yer alan tüm aktörlerin desteğiyle finansal tüketicilerin korunmasına yönelik önlemlerin alınması amaçlanmaktadır (TCMB, 2014).

Finansal eğitim eylem planının takibi, koordinasyonu ve bütçesinin sorumluluğu Sermaye Piyasası Kurulu’na aittir. Tüketicinin korunması eylem planının takibi, koordinasyonu ve bütçesinin sorumluluğu ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na aittir. SPK ve BDDK 6 ayda bir eylem planı dâhilinde Finansal İstikrar Komitesi’ne rapor sunmaktadır. Eylem planında finansal eğitim ilke ve

esasları belirlenmiştir. Bunlar; tarafsızlık, farkındalık oluşturma, kapsayıcılık, ölçüm ve gözden geçirme, etkin ve sonuç odaklı olma, ihtiyaca göre olma, açık ve anlaşılabilir dil ve pratik anlatım, eğiticilerin eğitimi.

Türkiye’de finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi, bu maksatla finansal eğitimlerin yaygınlaştırılması ve ulaşılabilirliğinin sağlanması amacıyla yürütülen faaliyetlerle ilgili çeşitli örnekler şunlardır (Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016):

- 2014 senesinin Haziran ayında Başbakanlık tarafından “*Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları*” resmi gazetede genelge olarak yayınlanmıştır.
- 2012 yılının sonlarına doğru Özlem Denizmen başkanlığında Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER) adıyla bir dernek kurulmuştur.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Visa Europe, T.C. Kalkınma Bakanlığı ve Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği ortak bir platform oluşturarak özellikle gençlerin finansal bilgi ve becerilerini arttırmak ve bu sayede sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek amacıyla “*Paramı Yönetebiliyorum Projesi*”ni hayata geçirmişlerdir.
- 2011 yılında T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İSMEK ve Doğuş Grubu’nun ortaklığında planlanan “*İstanbul Finans Merkezi Yolunda Hedef 20.000 Kadın*” projesi kapsamında, finansal okuryazarlık çalışmalarının Türkiye’deki kadınlara yönelik düzenlenen ilk faaliyet “*Para Durumu*” adıyla gerçekleştirilmiş ve on bin kadın bu çalışmadan faydalanmıştır.
- Finansal okuryazarlığın artırılması ve finans piyasaları hakkında farkındalık yaratmak için Anadolu Üniversitesi ve Borsa İstanbul işbirliği ile programlar, tanıtımlar, eğitimler, faaliyetler ve diğer çalışmaların gerçekleştirilmesi amacıyla protokol imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında 2013 Bahar döneminden itibaren Anadolu Üniversitesi tarafından e-sertifika programı kapsamında Temel Düzey Finansal Okuryazarlık ve İleri Düzey Finansal Okuryazarlık eğitimleri düzenlenmektedir.

Yukarıda belirtilen gelişmelerin yanı sıra ülkemizde finansal okuryazarlık seviyesi henüz istenilen düzeyde değildir. Ülkemizde halen finansal eğitime yeterince önem verilmemesinin sebepleri; finans piyasalarının sistematik alt yapısının tam olmaması, makroekonomik istikrarın iç ve dış gelişmelerden ötürü sürekli değişken yapıda olmasıdır.

4.2.1. Türkiye’de Finansal Okuryazarlığın Durumu

Türkiye’de nüfusun büyük bir kısmının genç olması ve kırsal kesimde yaşaması, şehirleşmenin az olması ve batı ülkeleri ile kıyaslandığımızda finansal piyasaların yeni olması, ülke gelişimi için finansal okuryazarlığın önemini ortaya çıkarmaktadır.

Küresel çapta finansal okuryazarlık oranlarının tespit edildiği çalışmalara bakıldığında durum pek de iç açısı gözükmemektedir. Nitekim en sonuncusu 2015 yılında S&P ve Dünya Bankası tarafından yapılan küresel finansal okuryazarlık endeksi çalışmasına göre Türkiye 139 ülke arasında 120’inci sırada yer almış ve finansal okuryazarlık düzeyi de %24 olarak bulunmuştur (S&P, 2015).

Tablo 4.1. verilmiş olan bu sıralamaya bakınca Türkiye’nin pek çok gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkenin dahi geresinde yer aldığı görülmektedir. Bu durum OECD’nin PISA araştırmasının sonuçları ile de örtüşmektedir. Nitekim 2019 PISA sonuçlarına göre Türkiye 37 OECD ülkesi arasında 31’inci sırada yer almaktadır (OECD, 2019).

Küresel finansal okuryazarlık endekslerinin dışında, Türkiye’de özel bir banka ile Boğaziçi Üniversitesi’nin ortaklaşa yürüttüğü ulusal finansal okuryazarlık endeksi çalışmaları 2013 yılından bu yana düzenli olarak tekrarlanmakta ve yayınlanmaktadır. Tablo 4.2.’de bu çalışmalar neticesinde elde edilen sonuçlar verilmektedir.

İlgili sonuçlar incelendiğinde Türkiye’de finansal okuryazarlık düzeyini oldukça düşük olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 2013-2020 yılları arasında elde edilen sonuçlarda da neredeyse hiçbir fark bulunmamaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyinin demografik dağılımına bakıldığında ise finansal okuryazarlık açısından avantajlı grubun genellikle erkek, bekâr, 25-44 yaş grubu, yüksek derecede eğitim, gelir ve sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerden; finansal okuryazarlık bakımından

dezavantajlı grubun ise genellikle kadın, evli, 55 yaş üstü, göreceli olarak düşük eğitim, gelir ve sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerden oluştuğu gözlemlenmektedir (TEB, 2020).

Tablo 4.2: 2013-2020 Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim Endeks Değerleri

Finansal Okuryazarlık Endeks Değerleri					
Yıl	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
2013	1230	59,9	61	11	100
2014	1638	59,4	59	17	94
2015	1507	60	61	11	100
2016	1526	60,1	61	17	94
2017	1510	60,8	62	18	95
2018	1524	61,5	62	17	95
2020	1506	60,8	62	18	97

Finansal Erişim Endeks Değerleri					
Yıl	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
2013	1230	31,5	33	0	100
2014	1638	39,2	40	0	100
2015	1507	33,7	40	0	98
2016	1526	38,2	48	0	100
2017	1510	44,1	50	0	100
2018	1524	47	50	0	98
2020	1506	45,9	50	0	10

Kaynak: TEB, 2020

Yine aynı çalışma kapsamında 2013-2020 yılları arasında Türkiye'nin Finansal Erişim Endeksi hesaplanmıştır. Çalışmanın yapıldığı ilk yıl olan 2013'e göre sonuçlarının artış kaydettiği Tablo 4.2.'den görülebilmektedir. Finansal erişim seviyelerinin demografik değişkenlere göre dağılımı incelendiğinde yüksek finansal erişime sahip grubun genellikle erkek, evli, 25-64 yaş grubu, yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerden; düşük finansal erişime sahip grubun ise genellikle kadın, bekar, göreceli olarak düşük sosyo-ekonomik statüye sahip bireylerden ve çoğunlukla öğrenciler, ev kadınları ve işsizlerden oluştuğu gözlemlenmektedir (TEB, 2020).

Tablo 4.3: 2013-2020 Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Skorları

Yıl	Finansal Bilgi Skoru			Finansal Tutum Skoru			Finansal Davranış Skoru		
	Ort.	Med.	Std. Sap.	Ort.	Med.	Std. Sap.	Ort.	Med.	Std. Sap.
2013	22,8	23	8,6	15,5	15	4,4	21,6	23	9,4
2014	19,9	23	9,1	14,1	14	4	25,4	27	8,1
2015	21,2	23	7,7	15	15	4,2	24	23	8,9
2016	20,6	23	8,6	14,6	15	3,8	25,1	27	8,8
2017	21	23	7,7	14,2	14	3,6	25,7	27	8,3
2018	21,2	23	8	15	15	3,8	25,5	27	8,7
2020	21,2	23	8,6	13,4	14	3,9	26,4	27	9,3

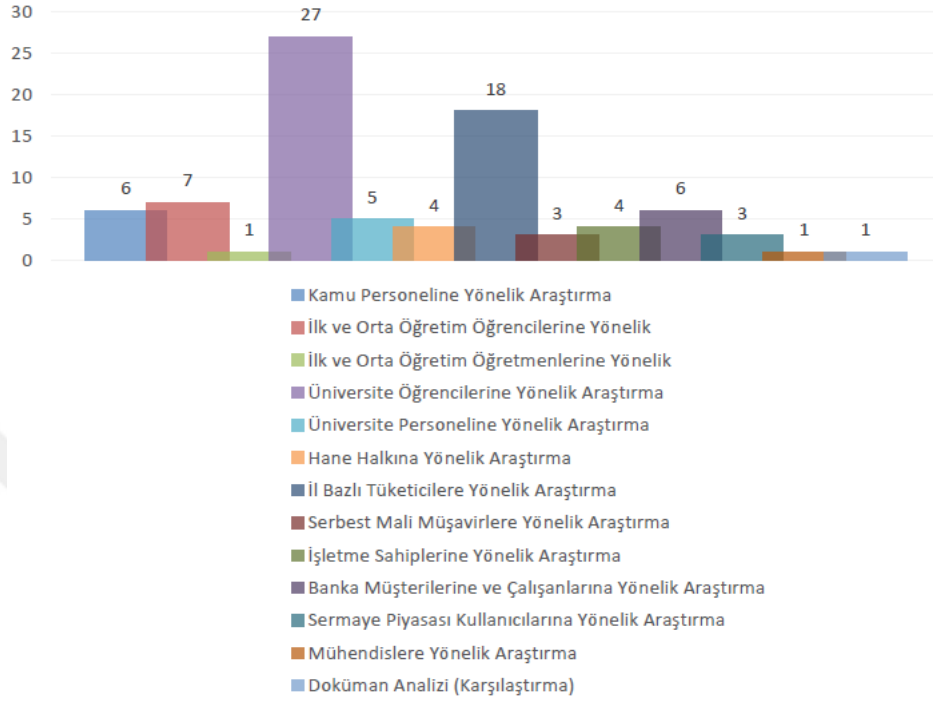
Kaynak: TEB, 2020

Bu çalışma kapsamın 2013-2020 yılları arasında her bir finansal tüketicinin Finansal Bilgi Skoru, Finansal Tutum Skoru ve Finansal Davranış Skoru da ölçülmüştür. İlgili veriler Tablo 4.3.'de verilmiştir. 2013 yılından beri elde edilen sonuçlara bakıldığında katılımcıların finansal bilgi düzeyinin oldukça düşük olduğu ve neredeyse hiçbir artış da kaydetmediği görülmektedir. Bu durum Finansal Tutum ve Finansal Davranış Skorları için de geçerlidir (TEB, 2020).

4.2.2. Türkiye’de Finansal Okuryazarlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar

Finansal okuryazarlık alanında yapılan çalışmaların son yıllarda hız kazandığı görülmektedir. Literatür araştırmasının sonucunda, 2010-2020 yılları arasında Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında 86 lisansüstü tezin yazıldığı tespit edilmiştir. Finansal okuryazarlık alanında yapılan araştırmaların farklı araştırma gruplarına uygulandığı bu araştırma gruplarının; Hane halkı, üniversite öğrencileri, lise öğrencileri, banka müşterileri, il bazlı tüketiciler vb. şeklinde çeşitlendiği görülmüştür. Bu araştırma grupları 13 başlıkta grupta toplanarak lisansüstü tezlerin araştırma gruplarına dağılımı Şekil 4.2’de sunulmuştur.

Şekil 4. 2: 2010-2020 Yılları Arasında Yazılan Tezlerin Araştırma Grupları

Altıntaş (2009), belirlenmiş katkı esaslı emeklilik planlarına katılım sağlayan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmek ve temel yatırım eğitimi ile ilgili değişik çözüm uygulamaları geliştirmek amacıyla, Ankara'daki vakıf üniversitelerinde çalışan personel arasından rastgele seçilen 26 kişiye başarı testi uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda katılımcıların neredeyse tamamının yatırım fonlarının çeşitleri, içerikleri ve kuruluş amaçları hakkında bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmış, ayrıca temel yatırım eğitimi uygulamalarının katılımcıların finansal bilgi düzeylerinin ilerlemesi üzerinde önemli ölçüde etki sahibi olduğu saptanmıştır.

Sevim vd. (2012), finansal okuryazarlığın Türk finansal tüketicileri üzerindeki etkilerini ölçmek amacıyla bir çalışma yapmışlar, bunun için Eskişehir'de 550 kişiye anket uygulamıştır. Araştırmanın sonucuna göre ankete katılanların % 13'ü yüksek, % 47'si orta ve %40'ı düşük düzeyde finansal okuryazar çıkmıştır. Ayrıca elde edilen bulgular, finansal okuryazarlık düzeyi ile aşırı borçlanma davranışı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, farklı finansal okuryazarlık düzeylerine sahip tüketicilerin

borçlanma davranışının farklılaştığını da göstermektedir. Bu nedenle finansal tüketicilerin finansal okuryazarlığını artırma girişimlerinin aşırı borçlanmanın önlenmesinde önemli etkileri olabileceğini saptamışlardır.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)'nun 2012 yılında Dünya Bankası (World Bank) işbirliği ile 'Türkiye Finansal Yeterlilik Araştırması' kapsamında Türkiye'nin 12 bölgesinde, 40 il ve 142 ilçede, rastgele seçilen 3009 yetişkin katılımcı ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda Türk halkının finansal yeterliliği ile ilgili bir rapor hazırlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; Finansal okuryazarlık ile ilgili sorulara verilen doğru cevapların oranı gelir düzeyi ile doğru orantılıdır. Gıda ve diğer temel gereksinimler karşılandıktan sonra düzenli bir şekilde tasarruf etme oranı düşük çıkmıştır. Bireyler genel olarak uzun vadeli planlar yapmamaktadır. Orta ve yüksek gelirli bireyler tarafından banka kredileri ve mevduat hesapları yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca katılımcıların büyük bir kısmı yüksek getirili, güvenilir, riski düşük finansal ürünleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar finansal konularda karar alacakları zaman ilk olarak tanıdıklarına, ikinci olarak finans uzmanlarına danışmayı tercih etmektedir. Televizyon, internet, bankalar ve devlet kuruluşları, katılımcıların finans konusunda en çok yararlandıkları bilgi kaynaklarıdır.

Bayram (2010) tarafından, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler ve Porsuk Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi üzerine yapılmış çalışmada, 600 öğrenciye anket uygulanmıştır. Öğrencilerin %65'i aylık bütçe yaptığını ifade etmiştir. Araştırmanın finansal bilgi alanında sorulan kavramlardan en çok yanlış yapılanları gayrimenkul sertifikası, temerrüt faizi ve menkul kıymet virmanı olmuştur. Araştırmada ayrıca sınıf düzeyinin finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonunda, İktisadi ve İdari Bilimler öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık düzeyi, Porsuk Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinden daha yüksektir. Bu durum alınan finans derslerinin daha fazla olmasıyla açıklanmaktadır

Saraç (2014), araştırmasında Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmeyi hedeflemiştir. Dumlupınar Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin fakülte ve yüksekokul dağılımı göz önüne alınarak 797 öğrenci seçilmiştir. Öğrencilerin %54'ü aylık bütçe yaptığını söylemişlerdir. Katılımcıların

çoğunun ekonomik gelişmeleri internet vasıtasıyla takip ettiği görülmüştür. Finansal okuryazarlık bilgisinde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin diğer fakülte ve yüksekokul öğrencilerine oranla daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi düşük çıkmasına karşın, katılımcıların %72'si kendilerinin finansal durumlarını yönetmede orta ve üst düzey başarılı görmektedir. Çalışmada erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre finansal durum yönetme konusunda daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Barmaki (2015), doktora çalışmasında Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi üzerine çalışma yürütmüştür. Üniversitenin farklı fakültelerinden 500 öğrenciye anket uygulanmıştır. Yapılan anket sonucunda katılımcıların %75,6'sının bütçe yapabilme bilgisine sahip olduğu görülmüştür. Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyleri orta düzey (%53,62) olarak ölçülmüştür. Finansal okuryazarlık düzeyi en iyi fakülte Diş Hekimliği Fakültesi olmuştur. Diş Hekimliği Fakültesini, Eczacılık Fakültesi ve Tıp Fakültesi izlemektedir. Bu sıralamada İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri finans dersi almasına rağmen onuncu olmuşlardır. Erkek öğrenciler temel para bilgisi başlığındaki sorulara kadın öğrencilere göre daha başarılı cevap vermişlerdir. Ancak diğer konu başlıklarında kadınların erkek öğrencilere göre daha başarılı olduğu görülmektedir.

Kılıç (2016), doktora çalışmasını Gaziantep ve çevresindeki 10 üniversitede okuyan son sınıf İktisadi ve İdari Bilimler öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi üzerine yürütmüş, toplam 1.856 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi düşük (%49,9) olarak tespit edilmiştir. Öğrencilerin para yönetimi sorularında başarılı olduğu, tasarruf ve yatırım konularında ise başarısız olduğu gözlenmiştir. Ankette en başarılı Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü öğrencileri (%56,4) olduğu görülmektedir. En başarısız olan ise Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencileri (%35,7) olmuştur. Ayrıca erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık başarısının kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir.

Yücel (2017), finansal okuryazarlık konulu çalışmasını Hacettepe Üniversitesi ve Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi'nde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerine yönelik yürütmüştür. Anket, iki üniversiteden toplam 300 öğrenciye

uygulanmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak Bilecik Şeyh Edebali öğrencilerinin okudukları sınıflarla finansal okuryazarlık düzeyleri arasında bir bağlantıya rastlanamamıştır. Ancak Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinde sınıf düzeyi arttıkça, finansal okuryazarlık düzeyinin de arttığı görülmektedir. Diğer çalışmalarda finansal okuryazarlık düzeyine etki eden; öğrencilerin cinsiyeti, akademik başarısı, finansal bilgi kaynağı, anne-baba eğitim seviyesi, aylık hane halkı gelir düzeyi gibi etmenlerin bu çalışmada finansal okuryazarlık düzeyine etki etmediği görülmüştür.

Yıldız (2019), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini davranışsal iktisat açısından incelemiştir. Anket 502 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunun (%58,2) bütçe yapma alışkanlığı olduğu görülmüştür. Araştırmanın sonucuna göre, bölüm ve sınıf düzeyi finansal okuryazarlık üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların, anne-baba eğitim durumu, aylık hane halkı gelir durumu gibi kriterlerin finansal okuryazarlık düzeyleri üzerine etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Adalar (2019), doktora çalışmasında nitel ve nicel araştırma yöntemini beraber kullanmıştır. Nicel araştırmasını, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalında eğitim gören birinci sınıf öğrenciler oluşturmuştur. Ekonomi dersi alan 76 öğrenciden 38'i kontrol, diğer 38'i ise denek grubunu oluşturmaktadır. Denek grubuna, Üniversitenin İktisadi ve İdari Bilimler hocalarından eğitim almış 5 öğrenci eklenmiş ve bu grupla nitel araştırma yürütülmüştür. Denek grubuna araştırmacının geliştirdiği Finansal Okuryazarlık Modeli ile eğitim verilirken kontrol grubu sadece aldıkları Ekonomi dersiyle çalışmaya dahil olmuşlardır. Sonuçlara göre, denek grubunun finansal okuryazarlık düzeyi kontrol grubuna göre daha iyi çıkmıştır.

Ürün (2020), çalışmasında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Bu kapsamda 252 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin orta olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca erkek öğrencilerin kadın öğrencilere, kredi kartı kullanan öğrencilerin kullanmayan öğrencilere göre, dördüncü sınıf öğrencilerin üçüncü sınıf öğrencilere göre finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya

çıkmiştir.

Bayındırlı (2020), araştırmasını Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeye yönelik yürütmüştür. Bu kapsamda farklı bölümlerden 500 öğrenciye anket uygulamıştır. Çalışmaya göre, öğrencilerin sınıfları, cinsiyetleri ve bölümleri ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir. Buna göre üst sınıf öğrencilerin alt sınıflara göre erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre ve İşletme bölümü öğrencilerinin diğer bölümlere göre finansal okuryazarlık düzeylerinin daha ileri seviyede olduğu belirlenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümde araştırmanın; amacı, araştırma soruları, evren örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analiz edilmesinde faydalanılan teknikler ile ilgili bilgiler verilmiştir.

5.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de 2010-2022 yılları arasında “Finansal Okuryazarlık” konusunda üniversite öğrencileri özelinde yapılan lisansüstü tezlerin irdelenerek söz konusu çalışmaların Türkiye’deki bireylerin finansal okuryazarlık düzeyine sağlayacağı katkılarının değerlendirilmesi ve gelecek çalışmalara bilimsel bilgi sağlamasıdır. Ayrıca söz konusu amaç doğrultusunda gerçekleştirilecek analizle tez çalışmalarına dâhil edilmiş katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin makro/mikro iktisat penceresinden değerlendirilmesi yapılarak çalışmalarda tespit edilen sorunlar/eksiklikler özelinde öneriler sunulması çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırma sürecinin sonuca ulaşmasında bazı alt hedefler de belirlenmiştir. Söz konusu hedefler aşağıda belirtilmiştir:

1. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili yapılan tezler tür, yapılış yılı ve yapıldıkları üniversite ve enstitüye göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili yapılan tezler, yazarlarının cinsiyeti ve tez danışmanlarının unvanına göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
3. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili yapılan tezler araştırma türü ve modeline göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
4. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili yapılan tezlerde finansal okuryazarlık ile ilişkisi incelenen değişkenler ve tezlerde ortaya konulan neden sonuç ilişkileri nelerdir?

5. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili yapılan tezlerde tespit edilen problemlerin çözümüne yönelik sunulan öneriler nelerdir?

5.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma modeli, araştırmanın amacına uygun ve ekonomik olarak verilerin toplanması ve çözümlenebilmesi için gerekli koşulların düzenlenmesidir. Genel olarak araştırma modelleri; tarama ve deneme olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tarama modelleri; bir durumu olduğu şekliyle tanımlamayı ve bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını hedefleyen araştırma yöntemleridir. Deneme modelleri ise neden sonuç ilişkilerini tespit etmek maksadıyla, doğrudan araştırmacının kontrolü altında, gözlenmek istenen verilerin elde edildiği araştırmalardır (Karasar, 2011).

Tez çalışması kapsamında yürütülen çalışma, araştırma modeli bakımından tarama niteliğindedir. Tarama modelleri, genel ve ilişkisel tarama modelleri olmak üzere iki başlığa ayrılmaktadır (Karasar, 2011):

- Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan meydana gelen bir evren hakkında genel bir yargıya ulaşabilmek için evrenin tümü veya evrenden alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan çalışmalardır.
- İlişkisel tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında bir değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan taramalardır. İlişkisel çözümler korelasyon veya karşılaştırma yolu ile gerçekleştirilir.

Bu tez çalışmasında, genel tarama modelinden yararlanılmış olup veri toplama yöntemi olarak da nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi, doküman incelemesine dayalı bir yöntem olup yazılı, sözel ve çeşitli materyallerin nesnel ve sistematik bir biçimde sınıflandırılmasını, değerlendirilmesini ve içeriklere yönelik çıkarımlar yapmayı sağlayan bir yöntemdir. Doküman incelemesiyle elde edilen bulgular, araştırma konusu özelindeki eğilimler hakkında kapsamlı bilgiler sağlayabilmektedir. Ayrıca

elde edilen bulguların sayısallaştırılarak nicel sonuçlar üretilmesine imkân vermesi nicel çalışmaların nitel betimlemeler şeklinde de sunulabilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla doküman incelemesi nitel ve nicel sonuçlar birbirlerini tamamlayan unsurlardır ve bahsi geçen özellikleri nedeniyle araştırmada bu yöntem kullanılmıştır (Lac, 2016; Sarıgül, 2020).

5.3. Araştırmanın Evreni ve Veri

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de 2010-2022 yılları arasında “Finansal Okuryazarlık” konusunda yapılan ve Yüksek Öğretim Kurulu’nun Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında bulunan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Söz konusu veri tabanında “finansal okuryazarlık” anahtar sözcükleriyle tarama yapılarak 13’ü doktora tezi olmak üzere toplamda 132 teze ulaşılmıştır. Söz konusu çalışmalardan üniversite öğrencileri üzerine araştırma yürüten 3’ü doktora tezi 29’u yüksek lisans tezi olmak üzere toplamda 32 tez tespit edilmiştir. Tespit edilen tezlerin içerikleri doküman incelemesi yöntemiyle analiz edilmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

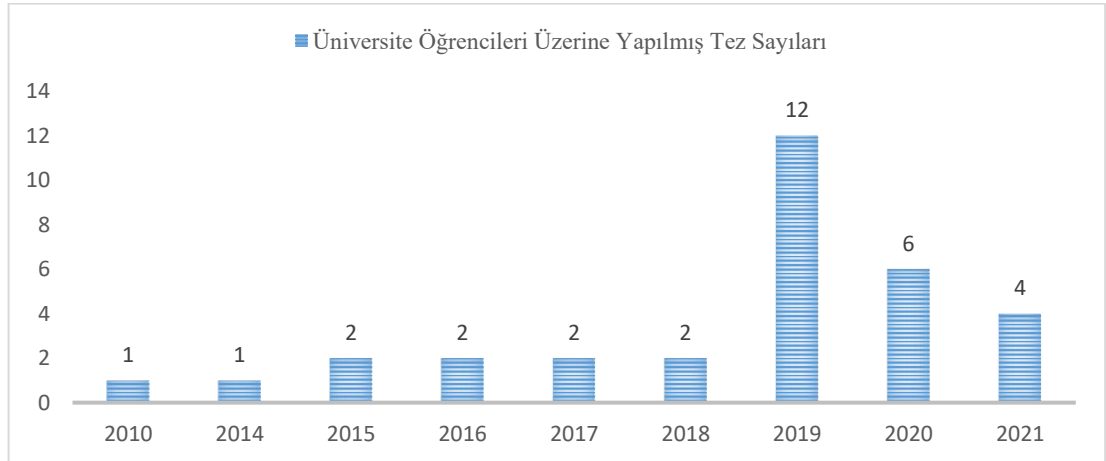
BULGULAR

Bu bölümde çalışma sonucunda elde edilen veriler analiz edilmiş ve elde edilen bulguların sonuçları derlenerek sunulmuştur.

6.1. Araştırma Bulguları ve Değerlendirme

Literatür incelendiğinde 2010-2022 yılları arasında üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek amacıyla yapılmış lisansüstü tezlerin sayısı 32'dir. Literatürdeki ilk tezin 2010 yılında yazıldığı 2018 yılına kadar da yapılan araştırmaların sayısında önemli bir artış yaşanmadığı gözlemlenmiştir. 2019 yılı bu noktada yapılan araştırma sayısı bakımından dikkat çekse de takip eden yıllarda üniversite öğrencileri özelinde yapılan çalışmaların azaldığı tespit edilmiştir. Söz konusu durum aşağıdaki Şekil 6.1 üzerinden de görülebilmektedir.

Şekil 6.1: Üniversite Öğrencileri Üzerine Yapılmış Tez Sayısı

Tablo 6.1'de araştırma içerisinde incelenen tezlerin sahibinin cinsiyeti ile ilgili bilgiler verilmiştir. Tablo incelendiğinde tez yazarlarının cinsiyetleri dağılımda önemli bir farklılık görünmemektedir. Ancak kadın yazarların finansal okuryazarlık konusu

özelinde yürütülen çalışmalarda sayılarının erkeklerden fazla oluşu kadın öğrencilerin bu konuya yönelik ilgilerinin daha fazla olduğu şekilde yorumlanması imkan verecektir.

Tablo 6.1: İncelenen Tezlerin Yazarlarının Cinsiyeti

Tez Yazarının Cinsiyeti	Cinsiyet	f	%
	Erkek	16	50
	Kadın	16	50
	Toplam	32	100

Tezlerde araştırmaya konu olan kavram ve kelimeler

Anahtar kelimeler bilimsel bir çalışmanın ana fikrinin ve çalışmada kullanılan yöntemin ya da tekniğin ortaya konulması açısından önem arz eden bir husustur. Dolayısıyla anahtar kelimeler hem literatür hem de gelecek çalışmalar için araştırmacılara fikir verebilir. Bu nedenle araştırmamızda ele alınan lisansüstü tezlerde üzerinde sıklıkla durulan kavramlar ve odaklanılan anahtar kelimeler incelenmiştir. Araştırılan 32 tezde finansal okuryazarlık ve üniversite öğrencileri dışında; finansal eğitim, finansal davranış, finansal bilgi, finansal bilgi düzeyi, finansal tutum, finansal farkındalık, finansal etkinlik ve finansal planlama gibi kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra finansal farkındalık, finansal etkinlik ve finansal planlama kelimeleri de az sayıda olsa da bazı tezlerde yer almaktadır. Tezlerde üniversite öğrencileri ve finansal okuryazarlık kavramlarının ardından finansal eğitim kavramına ağırlık verilmesi beklenen bir durumdur. Çünkü mevcut literatür ve pek çok eğitimci bireylerde finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasında finansal eğitimin zaruri olduğunu ifade etmektedir. Nitekim araştırmalar düşük finansal okuryazarlık seviyesinin finansal bilgi eksikliğinden ya da hatalı ve/veya eksik bilgidен kaynaklandığını ifade etmektedir.

2010 yılında yazılan ve literatürün ilk çalışması olan tezde finansal okuryazarlık ile finansal yönetim kavramı birlikte ele alınmıştır. Bayram (2010)

tarafından, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler ve Porsuk Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi üzerine yapılmış çalışmada, 600 öğrenciye anket uygulanmıştır. Çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlıkları ile kendi bütçelerini yapma ve yönetme kabiliyetleri ölçümlenmeye çalışılmıştır. 2014 yılında yapılan çalışma ise finansal okuryazarlık ile davranışsal iktisat kavramları özelinde yürütülmüştür. Saraç (2014) tarafından yapılan araştırmada Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmeyi hedeflemiş ve burada öğrenim gören öğrencilerin fakülte ve yüksekokul dağılımı göz önüne alınarak 797 öğrenci seçmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi düşük çıkmasına karşın, katılımcıların %72'si kendilerinin finansal durumlarını yönetmede orta ve üst düzey başarılı görmektedir. Çalışmada erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre finansal durum yönetme konusunda daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. 2010 – 2016 yılları arasında yapılan çalışmalar genel olarak finansal okuryazarlık, finansal yönetim ve bütçe yönetimi gibi kavramlar göze çarpmaktadır (Barmaki, 2015; Kılıç, 2016).

Yücel (2017), finansal okuryazarlık konulu çalışmasını Hacettepe Üniversitesi ve Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi'nde öğrenim gören toplamda 300 İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencisine anket uygulamıştır. Çalışmada diğerlerinden farklı olarak banka kartı, finansal kararlar, kredi kartı, hane halkı tüketimi gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Özellikle 2017 yılında itibaren gerçekleştirilen çalışmalarda finansal okuryazarlığın davranışsal iktisat kapsamı içerisinde bulunan kavramlarla birlikte irdelenmeye başlandığı görülmektedir. Bekereci (2018) çalışmasında finansal okuryazarlık kavramının yanı sıra psikoloji faktörleri üzerinde durduğu görülmektedir. Mevcut literatürde en çok çalışmanın yapıldığı 2019 yılındaki çalışmalarda ise söz konusu çeşitlenme rahatlıkla görülebilmektedir. Özellikle 2019 yılındaki çalışmalarda davranışsal iktisat kapsamındaki kavramlar ile finansal okuryazarlık kavramının birlikte ele alındığı tespit edilmiştir. Finansal etkinlik, finansal bilgi düzeyi, finansal farkındalık, finansal eğitim, bütçeleme, tasarruf, davranışsal ekonomi ve deneysel ekonomi kavramları öne çıkmaktadır (Dursun, 2019; Demirkıran, 2019; Kartal, 2019; Salah, 2019; Kutlu, 2019; Kaya, 2019; Yıldız, 2019; Adalar, 2019). Nitekim 2020 yılında yapılan çalışmalarda 2019 yılında yapılan çalışmalara benzer şekilde

davranışsal iktisat ve finansal okuryazarlık kavramlarını bir arada incelemişlerdir. Hasanca (2020) ve Bayındırlı (2020) tarafından yapılan çalışmalarda finansal bilgi düzeyi, finansal davranış, finansal tutum ve finansal eğitim kavramları finansal okuryazarlık kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Ürün (2020) tarafından yapılan çalışmada kredi kartı kullanımı ile finansal okuryazarlık kavramını ilişkilendirmiştir. Çalışmada Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde öğrenim gören 252 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin orta olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca erkek öğrencilerin kadın öğrencilere, kredi kartı kullanan öğrencilerin kullanmayan öğrencilere göre finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Mevcut literatürden farklı olarak Bakan (2020) araştırmasında, finansal okuryazarlık ile liderlik ve yaşam doyumu kavramlarını birlikte incelemiştir. Bakan (2020) çalışmasında bireylerin ekonomik yaşamlarında doğru ve etkili karar alabilmelerini bireylerin liderlik davranışlarına ilişkilendirmiştir. Araştırma sonucunda finansal okuryazarlık ve dört alt boyutunun, liderlik kavramı ve her iki alt boyutu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir. Kaya (2020) tarafından yapılan çalışmada ise mevcut çalışmalardan farklı olarak dijital okuryazarlık kavramını ele almış ve irdelemiştir. Çalışma 2019 ve 2020 yıllarındaki çalışmaların ağırlık verdiği biçimde finansal davranış ve tutum kavramlarının yanı sıra finansal okuryazarlık düzeyini dijital okuryazarlık kavramı ve dijital tutum ve dijital kullanım gibi alt bileşenlerini ilişkilendirmiş ve incelemiştir. Araştırmada Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencilerine anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre okuryazarlığın bileşenleri ile dijital tutum ve dijital kullanım arasında genel olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2021 yılında yapılan çalışmalarda ele alınan kavramlarda 2019 ve 2020 yıllarına paraleldir. Yapılan çalışmalarda finansal davranış, finansal eğitim, finansal tutum (Tüfekçi, 2021; Öztürk, 2021; Egeli, 2021) kavramlarının yanı sıra bireysel bütçe yönetimi kapsamında gelir, gider, tasarruf, harcama ve yatırım (Dursun, 2021) gibi karar alma süreçleri çalışmalara dâhil edilmiştir.

Tezlerin üniversitelere göre dağılımı ve tez yazarlarının bağlı oldukları birimler

Araştırmaya konu olan 32 tezin üniversitelere ve yazarlarının bağlı oldukları birimlere göre dağılımı değerlendirildiğinde; 24 farklı ilde bulunan 29 üniversitede yapıldığı tespit edilmiştir. En çok çalışma yapılan ilin ise İstanbul olduğu görülmektedir. Konuya ilişkin en çok tez yazılan üniversiteler ise Gümüşhane Üniversitesi (n=2), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi (n=2) ve İnönü Üniversitesi olduğu belirlenmiştir. Tezlerin üniversitelere göre dağılımı ve tez yazarlarının bağlı oldukları birimler Tablo 6.2’de verilmiştir.

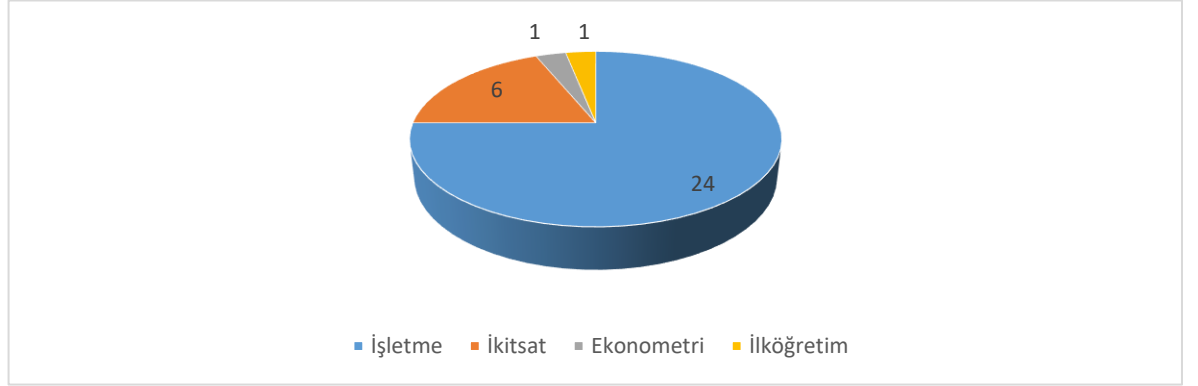
Tablo 6.2: Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı ve Tez Yazarlarının Bağlı Oldukları Birimler

ÜNİVERSİTE	BİRİM	TEZ SAYISI
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ (SBE)	1
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
ERZİNCAN ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ	SBE	2
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ	SBE	2
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
KAHRAMAN MARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ	SBE	1

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ	FİNANS ENSTİTÜSÜ	1
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ	SBE	2
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ (LEE)	1
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ	LEE	1
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ	LEE	1
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ	SBE	1
GAZİ ÜNİVERSİTESİ	EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ (EBE)	1

İncelenen tezlerin yazarlarının bağlı oldukları enstitülere göre dağılımı ise; Sosyal Bilimler Enstitüsü (n=27, %84), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (n=3, %0,10), Finans Enstitüsü (n=1, %3) ve Eğitim Bilimleri Enstitüsü şeklindedir (n=1, %3). Elde edilen bulgulara göre ilgili konuda 4 farklı anabilim dalında lisansüstü tez yazıldığını göstermektedir. Söz konusu tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı aşağıdaki şekil 6.2’de verilmiştir.

Şekil 6.2: Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

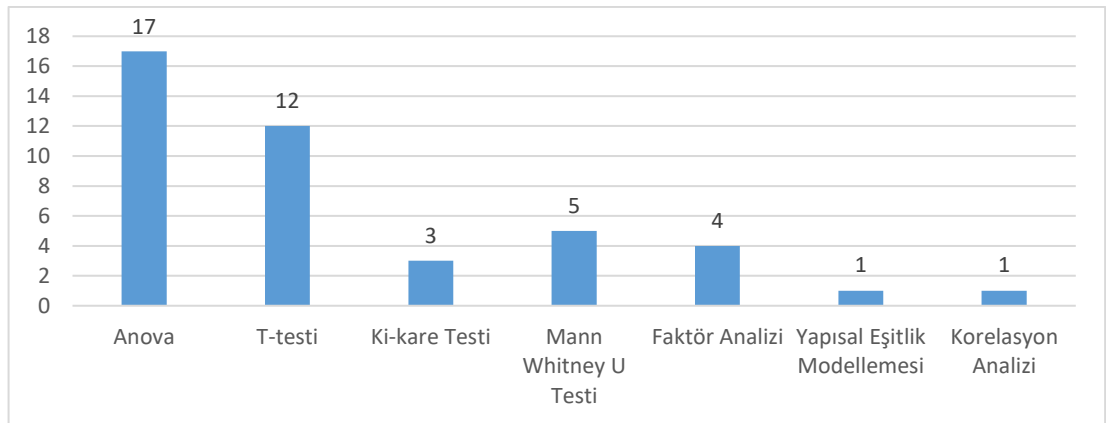

Şekil 6.2’de göre yazılan tezlerin ağırlıklı olarak İşletme (n=24, %77) anabilim dalında yoğunlaştığı görülmektedir. İktisat (n=6, %19), ekonometri (n=1, %4) ve ilköğretim anabilim dallarında ise daha az çalışmanın yapıldığı tespit edilmiştir.

Tezlerde kullanılan araştırma ve veri analiz yöntemleri

Tarama sonucunda ulaşılan 32 tezde çeşitli nicel araştırma yönteminin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bazı tezlerde iki farklı analiz yöntemi kullanıldığından toplamda 43 analiz tekniğine ulaşılmıştır. Çalışmalarda veri toplama aracı olarak da anket tekniğinin kullanıldığı görülmüştür. Bu kapsamda veri analiz tekniği olarak çalışmaların %39’ünde ANOVA, %28’inde t testi, %12’sinde Mann Whitney U testi, %7’sinde Ki-Kare testi, %10’unda faktör analizi, %2’sinde korelasyon analizi ve %2’sinde yapısal eşitlik modellemesi yöntemleri kullanılmıştır. Ulaşılan analiz yöntemlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki Şekil 6.3’te verilmiştir.

Şekil 6.3: Tezlerde Kullanılan Veri Analiz Teknikleri

Tezlerdeki Çalışma Grupları ve Örneklem Genişlikleri

Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin tespitine odaklı hazırlanmış olan tezlerde araştırma evrenini oluşturan katılımcılar farklı fakülte ve yüksekokullarda eğitim gördüğü tespit edilmiştir. Bunlar; İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (n=15), İlahiyat Fakültesi (n=1), Siyasi Bilgiler Fakültesi (n=1), Meslek Yüksekokulu (n=1), Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu (n=1) ve Sivil Havacılık Yüksekokuludur (n=1). Ayrıca bazı çalışmaların araştırma örneklemini fakülte ayrımı gözetmeksizin üniversite genelindeki öğrencilerden oluşmaktadır (n=9). Bazı çalışmalar ise yazarların bağlı bulunduğu üniversitenin ikamet ettiği il ve çevre illerde bulunan öğrenciler araştırma örneklemine dâhil edilmiştir (n=5). Yapılan tezlerde araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerin toplam sayısının da 19.374 olduğu görülmüştür. Çalışmaların örnek genişliklerine ilişkin veriler aşağıdaki Tablo 6.3'te verilmiştir.

Tablo 6.3: Tezlerin Örneklem Genişliği ve Örneklem Büyüklükleri

Örneklem Genişliği	Tez Sayısı	Örneklem Büyüklüğü
0-300	7	1.536
301-600	16	7.463
601-900	5	3.781
901 ve üzeri	4	6.670
Toplam	32	19.450

Tablo 6.3 incelendiğinde araştırmaya konu olan tezlerin toplamda 19.450 birimlik örneklem büyüklüğüne ulaştığı görülmektedir. 16 çalışma 301 ila 600 kişiyi kapsayan örneklem büyüklükleri ile gerçekleştirilmiştir. Taranan tezler arasında en büyük örnek büyüklüğüne ulaşan çalışmanın örnekleminin 1856 kişi olduğu görülmüştür (Kılıç, 2016).

Tezlerde İlişkisi Araştırılan Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

Araştırmaya konu olan tezlerde üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmede bazı bağımlı ve bağımsız değişkenler ele alınmıştır. Finansal okuryazarlık bağımlı değişkenin haricinde finansal tutum (n=3), davranış (n=3), para yönetimi (n=1), bütçeleme (n=1), finansal dijitalleşme (n=1), yaşam tatmini (n=1), kredi kartı kullanım alışkanlıkları (n=1) ve liderlik (n=3) tezlerde araştırmaya konu edilmiştir.

Araştırmalarda en çok ele alınan bağımsız değişkenler ise; yaş (n=32, %100), cinsiyet (n=32, %100), sınıf (n=23, %74), öğrencilerin mensubu olduğu fakülte (n=12, %39), bölüm/program (n=17, %55), öğretim türü (n=2, %0,06), not ortalaması (n=5, %16), aylık gelir (n=12, %39), kredi kartı kullanımı (n=6, %19), kredi kartı limiti (n=1, %0,03), konaklama yeri (n=2, %0,06), hane halkı eğitim durumu (n=16, %51), hane halkı aylık geliri (n=6, %19), hane halkı kişi sayısı (n=4, %13) olduğu görülmüştür. Ayrıca bazı çalışmalarda bireysel emeklilik sistemine katılım (n=1, 0,03), kredi kartı borç ödeme sıklığı (n=1, 0,03), aylık harcama miktarı (n=3, %0,9), katılımcının medeni durumu (n=1, 0,03), katılımcının çalışma durumu (n=1, 0,03) ve internet bankacılığı kullanımı (n=2, 0,06) gibi bağımsız değişkenlerde çalışmalara dahil edildiği görülmüştür.

Tezlerde finansal okuryazarlık düzeyi ile ilişkisi araştırılan değişkenler ve ulaşılan sonuçlar

Araştırma kapsamında ele alınan tezlerde, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile ilişkisi araştırılan bağımlı ve bağımsız değişkenler ve elde ettikleri sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Bağımlı değişkenler

Yapılan çalışmalarda finansal okuryazarlık değişkeninin yanında bağımlı değişken olarak alınan diğer değişkenler incelendiğinde; finansal tutum ve finansal davranış değişkenleri ile üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit eden çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Barmaki (2015), Dursun (2019) ve Demirkıran (20219)'ın yapmış oldukları çalışmalarda finansal okuryazarlık düzeyi ile öğrencilerin finansal tutum ve finansal

davranışları arasındaki anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Söz konusu tutum ve davranışların sergilenebilmesi için finansal eğitim gerekliliği belirten çalışmalar da mevcuttur (Kütük, 2017). Ayrıca finansal okuryazarlık düzeyinin artması bireylerdeki yaşam tatminini ve liderlik değişkenlerini de pozitif yönde etkilediği de vurgulanmaktadır (Bakan, 2020). Nitekim günümüzde dijitalleşen dünyada internet kullanımının artmasıyla birlikte dijitalleşme ve internet bankacılığı kullanımı da artmıştır. Söz konusu dijitalleşmeyle birlikte dijital okuryazarlığın finansal okuryazarlığı pozitif yönde etkilediği (Kaya, 2020), ayrıca kredi kartı kullanımının ve internet bankacılığı kullanan bireylerin de finansal okuryazarlık düzeyinin olumlu etkilendiğini tespit eden çalışmalar bulunmaktadır (Mevsim, 2016; Yücel, 2017).

Cinsiyet

Araştırmaya konu olan tezlerde finansal okuryazarlık ve ele alınan boyutları arasında en çok incelenen değişkenlerden biri cinsiyettir. Bazı araştırmalarda üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyetleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda erkek üniversite öğrencilerinin kadın öğrencilere göre finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Saraç, 2014; mevsim, 2016; Kılıç, 2016; Kutlu, 2018; Demir, 2019; Kaya, 2019; Ürün, 2020; Bayındırlı, 2020; Tüfekçi, 2021). Ayrıca Taş (2019) erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin kadınlardan daha yüksek olduğunu belirtmesinin yanında harcama bütçesi oluşturan öğrencilerin oluşturmayanlara göre finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla kadın öğrencilerin parasal bilgi düzeyi bakımından erkeklerden daha az finansal okuryazar olduğu söylenebilir. Nitekim Öncüler (2018)'in yapmış olduğu çalışmanın sonucunda kadın öğrencilerin parasal bilgi düzeylerinin erkeklerden düşük olduğunu tespit etmiştir. Mevcut çalışmalar arasında cinsiyet ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edemeyen çalışmalar da mevcuttur (Kutlu, 2019; Demirkıran, 2019; Yıldız, 2019). Kartal (2019) tarafından yapılan çalışmada ise kadınların finansal okuryazarlık düzeyi erkeklere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiş olsa da literatürdeki çalışmaların önemli bir çoğunluğu erkeklerin finansal okuryazarlık düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Yaş ve Sınıf

Yaş değişkeni ise araştırmalarda finansal okuryazarlık düzeyi ile ilişkisi en çok irdelenen bir diğer değişkendir. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile yaşları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalarda iki değişken arasında anlamlı bir farkın olduğunu tespit eden çalışmalar bulunmaktadır (Kütük, 2017; Dursun, 2019; Kartal, 2019; Albulut, 2020; Ürün, 2020; Tüfekçi, 2021;). Söz konusu çalışmalara göre üst sınıflarda okuyan öğrencilerin diğer öğrencilere göre finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim Sancak (2019) tarafından yapılan çalışmada 22 ila 24 yaş arası öğrenci grubunun temel finansal kavram bilgisinin 18 ila 21 yaş gurubunda olan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir bulgu da Kartal (2019) tarafından yapılan çalışmada elde edilmiş 25 ve üstü yaşa sahip öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin alt yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Bazı çalışmalar ise iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir (Demirkıran, 2019; Kutlu, 2019, Yıldız, 2019; Öztürk, 2021; Dursun, 2021; Egeli, 2021). Bu bağlamda yapılan çalışmalar irdelenecek olursa yaş değişkeni ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişkinin değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

Bireysel ve Hane Halkı Gelir Düzeyi

Öğrencilerin ve hane halkının gelir durumu da araştırmalarda analizlere dahil edilen değişkenlerdendir. Araştırma sonuçları bu noktada farklılaşmaktadır. Kütük (2017) tarafından yapılan çalışmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin gelirinin artması finansal okuryazarlık düzeyini artırıcı etki yapmaktadır. Albulut (2021) ve Tüfekçi (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da gelir ile finansal okuryazarlık arasında ilişki tespit edilmiştir. Dursun (2019) ise öğrencilerin kişisel geliri ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edememiştir. Farklı çalışmalar da hane halkı geliri ile öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmış anlamlı bir farklılık tespit edememişlerdir (Demirkıran, 2019; Kutlu, 2019; Yıldız, 2019). Dolayısıyla incelenen çalışmalarda elde edilen farklı sonuçlar üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin kişisel ya da hane halkı geliriyle yüksek ilişkisi olmadığı yönündedir.

Fakülte, Bölüm ve Not ortalaması

Araştırmamıza konu olan bazı çalışmaların bağımsız değişkenleri içerisinde fakülte, bölüm ve not ortalaması değişkenleri de bulunmaktadır. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin buldukları fakülte ve bölümlere göre istatistiksel olarak ilişkilendiren çalışmalar tespit edilmiştir. Barmaki (2015) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin eğitim gördükleri programlara göre değişkenlik gösterdiği belirtilmektedir. Yapılan çalışmada Diş Hekimliği Fakültesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Eczacılık, Tıp Fakültesi ve Konservatuar öğrencilerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Konservatuar öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin diğer programlara mensup öğrencilere kıyasla daha en düşük seviyede finansal okuryazarlığa sahip olduğu belirtilmektedir. Nitekim farklı çalışmalar öğrencilerin mensup olduğu fakülteler ve bölümler arasında finansal okuryazarlık düzeylerinin farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır (Mevsim, 2016; Kaya, 2019). Öğrencilerin sahip oldukları not ortalaması ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında ilişki tespit eden bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Hane Halkı Eğitim Durumu

Hane halkı eğitim durumunun üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerine etkisi de çalışmalarda irdelenen konulardandır. Yapılan çalışmalarda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi ile hane halkının eğitim düzeyi arasında farklı ilişkiler tespit edilmiştir. Kütük (2017) ve Albulut (2020) tarafından yapılan araştırmalarda hane halkı gelir düzeyinin öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi ile istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunduğunu tespit etmişlerdir. Ancak bazı çalışmalarda finansal okuryazarlık düzeyleri ile hane halkının eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı da tespit edilmiştir (Kahraman, 2015; Öncüler, 2018; Demirkıran, 2019; Salah, 2019; Yıldız, 2019).

Tezlerde Belirlenen Sorunlara İlişkin Geliştirilen Çözüm Önerileri

Araştırmamızın son sorusu ise üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi ile ilgili yapılan tezlerde tespit edilen problemlerin çözümüne yönelik sunulan önerilerin neler olduğudur. Bu kapsamda araştırmamızın kapsamını oluşturan

üniversite öğrencileri özelinde yapılan tezlerde en fazla üzerinde durulan konunun eğitim olduğu görülmektedir. Yapılan pek çok çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesinde finansal eğitimin zaruri olduğu vurgusu yapılmış ve çeşitli öneriler sunulmuştur. Kartal (2019) Öğrencilerin para yönetimi konusunda bilgilendirilmesi amacıyla eğitimler düzenlenmesi ve bu yönde teşviklerin verilmesini önermiştir. Öncüler (2018), Kaya (2019), Sancak (2019), Taş (2019), Kaya(2020), Bediroğlu (2019), Barmaki (2015), Saraç (2014), Egeli (2021) ve Hasanca (2020) bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması için erken yaşlarda formal ve informal eğitimler verilmesi gerektiği, bu kapsamda dünyada yürütülen politikaların ve uygulamaların takip edilip örnek alınarak eğitim veren kurumlara bu eğitimlerin entegre edilmesi gerekliliğini savunmaktadır. Özellikle ilk ve orta dereceli okullardan itibaren söz konusu eğitimlerin verilmesi gerektiği ve finansal okuryazarlık eğitiminin üniversite düzeyinden önceki eğitim kurumlarının müfredatına entegre edilmesi yönünde önerilerde bulunmuşlardır. Nitekim Kaya (2019) ve Yücel (2017) söz konusu durumun devlet politikası haline getirilerek eğitim kurumlarının müfredatına eklenmesi düşüncesini savunmaktadır. Ayrıca Yücel (2017) öğrencilerin sağlıklı finansal karar almasında finansal davranış ve tutumun yanı sıra bütçe oluşturma ve yönetme gibi finansal işlemlerin zorunlu eğitim müfredatına eklenmesini ve dahası söz konusu eğitimlerin yükseköğretim kurumlarında İİBF dışındaki fakültelerde zorunlu ders olarak okutulması gerektiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artması ve pratikte başarılı olabilmeleri için fakülte ya da bölüm ayrımı yapılmaksızın söz konusu derslerin öğrencilere okutulmasının olumlu bir adım olacağını belirtmiştir. Barmaki (2015) ise finansal okuryazarlık dersinin seçmeli ders kapsamında eğitim programlarına dahil edilmesi gerekliliğini savunurken Kaya (2019) Yükseköğretim Kurumu öncülüğünde üniversitelerle iş birliği yapılarak ülke çapında finansal okuryazarlık eğitimlerinin verilebileceğini belirtmiştir.

Eğitimin yanı sıra çalışmalarda üzerinde durulan diğer kavramlar arasında farkındalık, etkinlik ve bilinçlendirme yer almaktadır. Barmaki (2015) ve Kılıç (2016) finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması için ulusal bir strateji oluşturulması gerekliliğine vurgu yapmışlar ve hükümetin bu noktada politika ve uygulamalar

geliştirerek bunları hayata geçirmesinin konuyla ilgili farkındalığın ve etkinliğin artmasında önemli bir rol oynayabileceğini ifade etmişlerdir. Salah (2019) ise üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini ve bu konu özelindeki farkındalıklarını artırmanın topluma ve ekonomiye katkılar sağlayacağını belirtmiştir. Nitekim Mevsim (2016) üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olmasının ekonomik yaşamda önemli sorunlardan biri olduğunu ve bu sorunun çözülmesinde toplumsal olarak farkındalık yaratılmasını gerektiğini ifade etmektedir.

Finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi için tezlerde en fazla irdelenen konulardan biri de proje ve işbirliğidir. Bu noktada bazı çalışmalarda sivil toplum kuruluşlarının finansal ürünler ve finansal hizmetlerle ilgili tüketicilerin bilgi düzeyini ve farkındalığını artıracak eğitici programların, materyallerin ve faaliyetlerin geliştirilmesi için devlet tarafından destek ve teşvikler vermesi gerektiği ifade edilmiştir (Öztürk, 2021; Barmaki, 2015). Ayrıca Kartal (2019) ve Kutlu (2019) öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması için üniversiteler içerisinde öğrenci kulüpleri ve toplulukları oluşturulmasını, Ergün (2018) ise üniversitelerde eğitici ve farkındalık yaratıcı ulusal ve/veya uluslararası projelerin ve etkinliklerin düzenlenmesi gerektiğini öğrencilere yönelik olarak da panel ve konferans gibi bilimsel etkinliklerin gerçekleştirilmesini ve bu etkinliklere yerli ve yabancı araştırmacı ya da akademisyenlerin katılımının sağlanmasının önemine vurgu yapmışlardır. Ayrıca Doğan (2018) Y ve Z kuşaklarına yönelik olarak finansal okuryazarlık konusunda eğitimlerin ve farkındalık yaratıcı faaliyetlerin sosyal medya araçlarıyla da desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Yücel (2017) ise bu konuda ulusal televizyon kanallarında yayınlanacak kamu spotu vb. farkındalık artırıcı uygulamaların hem öğrenciler hem de hane halklarının finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasında önemli bir rol oynayabileceğini ifade etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal okuryazarlık kavramı son yıllarda ortaya çıkmış ve akademiden sivil toplum kuruluşlarına kadar pek çok kesimin dikkatini çekmiş bir konudur. Günlük yaşamda hemen her faaliyetimizde karşımıza çıkan parasal konularda doğru kararlar verebilmek için bireylerin doğru tutum, davranış ve becerilere sahip olması gereklidir. Düşük düzeyde finansal okuryazarlık ve yetersiz finansal bilgi düzeyi ekonomik yaşamda pek çok soruna (dolandırıcılık, ponzi faaliyetleri gibi) sebebiyet vermektedir. Araştırmada Türkiye’de üniversite öğrencileri özelinde yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri irdelenmiş ve mevcut durum ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu tezlerin Türkiye’deki finansal okuryazarlık literatürüne katkıları değerlendirilerek gelecekte bu alanda çalışma yürütmek isteyen araştırmacılara da bilimsel bilgi sağlanmaya çalışılmıştır. Doküman incelemesine dayalı olarak hayata geçirilen çalışmada içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Mevcut literatürdeki 132 lisansüstü tezdten konuyla ilgili olan lisansüstü tezler belirlenmiş analize tabi tutulmuştur. Yapılan analizler sonucunda Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmektedir. Nitekim literatürdeki ilk çalışmalarda üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyesinin düşük düzeyde olduğu tespit edilmişken ilerleyen yıllarda yapılan çalışmalarda seviyenin biraz daha arttığı ve orta düzeyde olduğu yapılan çalışmalarda görülebilmektedir.

Mevcut çalışmalarda pek çok değişken birlikte ele alınmış finansal okuryazarlık kavramının yanı sıra finansal tutum, finansal davranış, finansal bilgi düzeyi gibi kavramlar da bağımlı değişken olarak analizlere dahil edilmiştir. Esasında tüm bu kavramların finansal okuryazarlık kavramıyla ilişkilidir. Yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu noktada çalışmaların neredeyse tamamında öne çıkan eğitim konusu göze çarpmaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasındaki en önemli hiç kuşkusuz eğitim faaliyetleri olacaktır. Araştırma kapsamında ele alınan çalışmalarda finansal bilgi düzeyinin ve finansal farkındalığın artırılmasına yönelik görüşlerde ifade edilmiş hem politika yapıcılara hem de sivil toplum kuruluşlarına yönelik öneriler sunulmuştur. Çalışmaların neredeyse tamamında sunulan öneriler genellikle birbirine benzer şekilde aynı ana unsurlar

üzerine odaklanmaktadır. Bunlar; bireylerin finansal bilgi düzeyini ve farkındalığını artıracak eğitimlerin verilmesi, söz konusu eğitimlerin eğitim politikalarına dahil edilerek müfredata eklenmesi, bahsi geçen eğitimlerin bireylere erken yaşlarda verilmeye başlanması, söz konusu sürecin kamu politikalarıyla ve sivil toplum kuruluşlarıyla desteklenerek yürütülmesi şeklinde özetlenebilir. Nitekim son yıllarda pek çok kamu kuruluşu ve sivil toplum örgütleri de bu alanda çalışmalar yürütmektedir.

Bu noktada esas odaklanılması gereken konu günlük hayatımızın her anında olan ekonomik işlemlerin ve son yıllarda hızlı bir dijital dönüşüm sürecine girmiş olan ekonomik ve finansal sistemin değişim hızı inanılmaz boyutlara ulaşıyor olmasıdır. Nitekim her alanda dijitalleşen bankacılık işlemleri bireylerin hem finansal okuryazar hem de dijital okuryazar olmalarını gerektirmektedir. Çünkü söz konusu bankacılık işlemlerini yapabilmek için ATM veya mobil şube fark etmeksizin belirli bir finansal bilgi düzeyi ve belirli düzeyde de dijital okuryazarlık ve teknolojiye adapte olabilme yeteneği gerektirmektedir. Dahası kamusal işlemlerle de dijital uygulamaların kullanım kapsamı da gün geçtikçe artmaktadır. Ayrıca son yıllarda popüler hale kripto paralar ve kripto borsaları pek çok insanı kendine çekmiş ve kripto piyasaları yaklaşık 2 trilyon dolarlık piyasa büyüklüğüne ulaşmıştır. Kripto borsalarında pek çok birey gibi üniversite öğrencileri de finansal okuryazarlık düzeylerinin farkında olmadan işlemler yapıp para kaybedebilmektedir. Burada üzerinde durulmak istenen esas husus günümüz ekonomik yaşamının dijitalleşmesi finansal okuryazar olmanın yanı sıra farklı yeteneklere de sahip olmayı gerektirmesidir. Hem kripto paraların kendi ekonomik sistemlerini oluşturuyor olması hem de metaverse gibi önemli bir gelecek projeksiyonun ortaya konularak özel ve kamu sektörlerinin bu alanda faaliyetler yürütmeye başlaması dikkate alınması gereken önemli olaylardır. Ayrıca devletlerin birbiri ardına kendi dijital paralarını ve bunlara geçişin takvimini açıkladığı günümüzde ekonomik sistemin dijital dönüşüme uğrayıp değişmesi bireylerde finansal okuryazarlığın yanı sıra farklı yeteneklerin de bulunmasını zaruri kılmaktadır. Bu noktada Avrupa Birliği kendi dijital avrosunu çıkaracağını duyurmuş ve 2023 yılında denemelere başlayacağını ifade etmiştir. Nitekim Türkiye’de 11. Kalkınma Planı çerçevesinde kendi blokzincir tabanlı dijital merkez bankası parasının çıkarılması

hedeflenmektedir (11. Kalkınma Planı, 2019). Dolayısıyla hem ülkelerin hem de ekonomilerin değişim sürecine girdiği ve bu yönde ilerlediği aşikardır. Dijital dönüşüm öncesinde ekonomik yaşama yakın zamanda entegre olacak olan üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması hem de dijital okuryazarlık ve teknoloji okuryazarlığı gibi yeteneklerin de aynı anda geliştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada hem çalışma kapsamında incelenmiş tezler hem de dünyanın içerisinde bulunduğu dijital dönüşüm süreci göz önünde bulundurularak üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlığına katkı sağlayacağı düşünülen çeşitli öneriler sunulmuştur:

- Mevcut çalışmalarda da ifade edildiği üzere üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasına yönelik eğitimlerin zorunlu ya da seçmeli ders olarak yükseköğretim kurumlarının ders programlarına dâhil edilmelidir. Ayrıca üniversiteler kapsamında finansal okuryazarlık hakkında bilimsel toplantılar düzenlenmeli ve bu alanda yürütülecek akademik faaliyetler desteklenmelidir.
- Hükümetler tarafından, üniversite öğrencilerinin ve toplumdaki her bir bireyin finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasına yönelik stratejiler, politikalar, uygulamalar ve teşvikler hazırlanıp hayata geçirilmelidir.
- Hükümet tarafında oluşturulacak stratejiler ve politikalar kapsamında sosyal medya platformları etkin şekilde kullanılmalıdır. Ayrıca özel ve kamuya ait radyo ve televizyonlarda finansal bilgi düzeyini artırıcı içerikler üretilip yayınlanmalıdır.
- FODER gibi sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri desteklenmeli ve devlet tarafından teşvikler verilmelidir.

Yukarıda belirtilen finansal okuryazarlığı geliştirmeye yönelik önerilere paralel olarak bireylerin dijital okuryazarlık düzeylerini de artırmaya yönelik benzer faaliyetlerin de yürütülmesi önem arz etmektedir. Dijital dönüşümün ve beraberinde getireceği dijital ekonomik yapının bireyler tarafından anlaşılıp kullanılabilmesi için öncelikle yeterli finansal okuryazarlık düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü ekonomik yaşamdaki her bir faaliyetin temelinde finansal bilgi bulunmaktadır ve dolayısıyla bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri bu noktada öne çıkmaktadır.

Dolayısıyla dijital dünyada geçiş öncesinde bireyleri dijitalleşmeye hazırlamanın öncelikli yolu ilk olarak gerekli olan finansal okuryazarlık eğitimini vermek ve ardından dijital okuryazarlık seviyelerini de yükseltecek faaliyetlerin yürütülmesidir. Bu noktada başta niversiteler ve kamu olmak üzere özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının toplum üzerinde farkındalığı artırması ve topluma gerekli eğitimlerin verilmesi hususunda sorumluluk almaları gerekmektedir. Gelecek alışmalar da bu perspektif doğrultusunda araştırmalarını genişleterek finansal okuryazarlık ile dijital okuryazarlık ve teknoloji okuryazarlığı gibi kavramları bir arada ele alması faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adalar, H. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen eğitiminde finansal okuryazarlık ve öğretimi: Bir model önerisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Agarwal, S., Driscoll, J. C., Gabaix, X., & Laibson, D. (2009). The age of reason: Financial decisions over the life cycle and implications for regulation. *Brookings Papers on Economic Activity*, (2), 51-117.
- Albulut, İ.İ. (2020). *Üniversite öğrencileri için ortak finansal okuryazarlık ölçeği geliştire çalışması: İnönü Üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Alphonsus, C. (2020). The Potential Impacts of Financial Literacy on the Economy through the Formulation and Implementation of Monetary Policy by Central Bank of Nigeria. *International Journal of Research and Innovation in Social Science (IJRISS)*, 4(8), 349-356.
- Al-Tamimi, H.A. & Kalli, A. (2009). Financial literacy and investment decisions of UAE investors. *The Journal of Risk Finance*, (November), 1526-5943.
- Altıntaş, K.M. (2009). Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 51-176.
- Altunışık, R., Çoşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Ata, H.A., Kılıç, Y. & Seyrek, İ.H. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66), 129-150.
- Bakan, A.Z. (2020). *Finansal okuryazarlık, yaşam tatmini ve liderlik arasındaki ilişki: Üniversite öğrencileri üzerinde bir alan araştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Barmakı, N. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Barmakı, N. (2015). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Hacettepe Üniversitesi örneği.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bay, C., Catusus, B. & Johed, G. (2014). Situating Financial Literacy. *Critical Perspectives on Accounting*, (25), December, 36-45.
- Bayram, S.S. (2010). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bayram, S.S. (2010). *Finansal okuryazarlık ve para yönetimi davranışları: Anadolu Üniversitesi öğrencileri üzerine uygulama.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Bediroğlu, K. (2019). *Finansal okuryazarlık: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi üzerine uygulama.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Bekereci, N.E. (2018). *İslami finansal okuryazarlık: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde bir alan araştırması.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Bönte, W. & Filipiak, U. (2012). Financial literacy, information flows, and caste affiliation: Empirical evidence from India. *Journal of Banking & Finance*, 36(August), 3399-3414.
- Bucher-Koenen, T., Lusardi, A., Alessie, A. & Rooij, M. (2016). How Financially Literate Are Women? An Overview and New Insights. *The Journal of Consumer Affairs*, 51(2), 255-283.

- Burke, M. A. & Manz, M. (2011). Economic Literacy and Inflation Expectations: Evidence From A Laboratory Experiment. *Public Policy Discussion Papers*. Federal Reserve Bank of Boston, 11-8.
- Chen, H. & Volpe, R.P. (2022). Gender Differences In Personal Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*, (11), 289-307.
- Crain, S.J. (2013). Are Universities Improving Student Financial Literacy? A Study Of General Education Curriculum. *Journal Of Financial Education*, Spring(Summer), 1-18.
- Çam, A.V. & Barut, A. (2015). Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Ön Lisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, (7), 63-70.
- Demir, T. (2019). *Determining financial literacy level of university students: The case of Yıldız Technical University*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirkıran, T. (2019). *Kırıkkale Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Dindar, Z. (2015). *Bölgesel İktisat*. Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Dinkova, M., Kalwij, A., & Alessie, R. (2021). Know More, Spend More? The Impact of Financial Literacy on Household Consumption. *De Economist*. (<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10645-021-09391-4.pdf> Erişim Tarihi: 14/08/2021).
- Doğan, D. (2018). *Kuşaklar arasındaki finansal okuryazarlık seviyesi üzerinde sosyal medya ile kitle iletişim araçlarının etkisinin irdelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi/İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Dursun, V. (2019). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık bilgi, tutum ve davranış düzeylerinin araştırılması: Adnan Menderes Üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.

- Dursun, Y. (2021). *A research on college students' financial literacy level: A case of Yeditepe University*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- EBF. (2017). European Platform for Financial Education Launched. (<https://www.ebf.eu/ebf-media-centre/european-platform-for-financial-education-launched/> Erişim Tarihi: 01.10.2021).
- Egeli, A. (2021). Investigation of financial literacy: A case study of university students. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Ekonomi Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İzmir.
- Eğilmez, M. (2009). *Makro-Ekonomi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ergün, B., Şahin, A. & Ergin, E. (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 847-864.
- Ergün, K. (2018). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlığı: Balıkesir Üniversitesi örneği*. (Doktora tezi). Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Erling, H. (2020). Financial Literacy Around the World. (<https://www.tellusapp.com/blog/> Erişim Tarihi: 01.10.2021).
- FED. (2016), Economic Literacy for Life: Today's Lessons: Tomorrow's Financial Stability and Success. (<https://www.stlouisfed.org/annual-report/2016> Erişim Tarihi: 17/08/2021).
- Fernandes, D., Lynch, J. G., & Netemeyer, R. G. (2014). Financial literacy, financial education, and downstream financial behaviors. *Management Science*, 60(8), 1861–1883.
- Fettahoğlu, S. (2015). Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli'nde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 67, 101-116.
- Finke, M. S., Howe, J. S., & Huston, S. J. (2016). Old age and the decline in financial literacy. *Management Science*, 63, 213-230.

- FLEC. (2020). U.S. National Strategy for Financial Literacy 2020. (<https://home.treasury.gov/system/files/136/US-National-Strategy-Financial-Literacy-2020.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2021).
- FODER. (2019), Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması II. Dönem Raporu. (<https://www.fo-der.org/finansal-okuryazarlik-2019/> Erişim Tarihi: 07/08/2021).
- Geraciotti, D.A. (2010). Obama Administration Asserts Financial Literacy Is a National Crisis, (<http://wealthmanagement.com/blog/obama-administration-assertsfinancial-literacy-national-crisis> Erişim Tarihi: 10/08/2021).
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. Hiperlink Yayınları, . İstanbul.
- Güler, E. (2015). Hane halkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hasanca, D. (2020). *Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümüne yönelik bir araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi/Finans Enstitüsü, İstanbul.
- He, W., Goodkind, D., & Kowal, P. (2015). An Aging World: 2015. *U.S. Census Bureau, International Population Reports*, 1-160.
- Hewett, W.W. (1925). The Definition of Income. *The American Economic Review*, 15(2), 239-246.
- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M., & Beverly, S. (2003). Household Financial Management: The Connection Between Knowledge And Behavior. *Federal Reserve Bulletin*, (89), 309-322.
- Hogarth, J.M. (2006). Financial Education and Economic Development. *Improving Financial Literacy International Conference hosted by the Russian G8 Presidency in Cooperation with the OECD*, 1-33.
- Huston, J. S. (2010). Measuring Financial Literacy. *The Journal of Consumer Affairs*, (44), 296-303.

- ING. (2021). Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması: 2021 / 2. Çeyrek Raporu. (<http://www.tasarrufegilimleri.com/Docs/2021-2-ceyrek.pdf> Erişim Tarihi: 12/07/2021).
- Jappelli, T. (2010). Financial Literacy: An International Comparison. *Netspar Discussion*. (<https://ssrn.com/abstract=1716784> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1716784> Erişim Tarihi: 14/09/2021).
- Jariwala, H.V. & Sharma, S.M. (2016). Assessment of behavioural outcomes of financial education workshops on financial behaviour of the participants: An experimental study. *Journal of Financial Services Marketing*, 18(3), 241–256.
- Kaderli, Y. (2016). Güney Ege Kalkınma Ajansı. TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı (ADVAK)*, 13-32
- Kahraman, Y.E. (2015). *Erciyes Üniversitesi öğrencileri üzerinde finansal okuryazarlık araştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Karasar, N. (2011), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- Kartal, Y. (2019). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık, finansal tutum ve davranış düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Necmettin Erbakan Üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kaya, H. (2019). *Finansal okuryazarlık ve İİBF 'de verilen muhasebe-finance derslerinin finansal okuryazarlık üzerine etkileri: Cumhuriyet Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerinde bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kaya, I.U. (2020). *Finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme ilişkisi: Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencileri üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.

- Kempson, E. (2009). Framework for the development of financial literacy baseline surveys: A first international comparative analysis. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions. (https://www.researchgate.net/publication/46456766_Framework_for_the_Development_of_Financial_Literacy_Baseline_Surveys_A_First_International_Comparative_Analysis Erişim Tarihi: 29/07/2021).
- Kılıç, Y. (2016). *Finansal okuryazarlık ve finansal refahın belirleyicileri: Gaziantep ve çevre illeri için yapısal eşitlik modeli uygulaması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gaziantep Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Kılıç, Y. (2019). *Finansal Okuryazarlık ve Finansal Refahın Belirleyicileri*. Nobel Bilimsel Eserler, İstanbul.
- Kim, J.N. & Garman, E.T. (2006). Workplace Financial Education Improves Personal Financial Wellness. *Financial Counseling and Planning*, 10(1), 79-88.
- Kutlu, A. (2019). *Finansal okuryazarlık ile bütçeleme ve tasarruf davranışları: Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü öğrencileri üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Kuyumcu, O. (2018). *Finansal Okuryazarlığın Makro Ekonomik Önemi ve Ülkemizde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Bursa İli Örneği*. Bursa Uludağ Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Delavende, A., Rohwedder, S., & Willis, R. (2008). Preparation For Retirement, *Financial Literacy And Cognitive Resources*, Michigan Retirement Research Center Working.
- Kütük, E. (2017). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyesinin belirlenmesi üzerine bir araştırma: Doğu Karadeniz örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Lac, A. (2016). Content analysis. Switzerland: Springer International.

- Laopodis, N.T. (2020). *Understanding Investments: Theories and Strategies*. Routledge. New York.
- Lusardi, A. (2008). Household Saving Behavior: The Role of Financial Literacy, Information and Financial Education Programs. *Dartmouth College and NBER*, 1-43.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44.
- Lusardi, A., Mitchell, O.S. & Curto, V. (2011). Financial Literacy Around The World: An Overview. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(November), 497-508.
- Manea, C.M. (2006). Money: What Is Money?. (<https://www.researchgate.net/publication/321757942> Erişim Tarihi: 27/08/2021).
- Mason, C. (2003). Conceptualising Financial Literacy; An Ethnographic Study of School Governors. Loughborough University, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Mevsim, L.T. (2016). *Üniversite öğrencilerinde finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Erzincan Üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Monticone, C., 2011. Financial literacy and financial advice: theory and empirical evidence. Doktora Tezi, Torino Üniversitesi, İtalya, 12s.
- Mordi, C. N. O. (2009). Overview of Monetary Policy Framework in Nigeria. *CBN Bullion*, 33(1), 1-52.
- Munohsamy, T. (2015). Personal Financial Managemen. Institut Teknologi Brunei. (<https://www.researchgate.net/publication/279198054> Erişim Tarihi: 22/07/2021).
- NEFE. (2019). Annual Report 2019. (<https://www.nefe.org/impact/NEFE-Annual-Report.pdf> Erişim Tarihi: 12/07/2021).

- NEFE. (2020). Annual Report 2020. (<https://www.nefe.org/impact/NEFE-Annual-Report.pdf> Erişim Tarihi: 12/07/2021).
- OECD (2014). PISA 2012 Results. students and money: Financial literacy skills for the 21st century (Volume VI), PISA, OECD Publishing.
- OECD, (2011). Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Paris: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey Of Financial Literacy.
- OECD. (2005). Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies. OECD Publishing. Paris.
- OECD. (2009). Financial Literacy And Consumer Protection: Overlooked Aspects Of The Crisis. OECD Publishing.
- OECD. (2016). Financial Education in Europe Trends and Recent Developments Financial. OECD Publishing.
- Orton, L. (2007). *Financial Literacy Lessons from International Experience*. Canadian Policy Research Networks, Ontario.
- Öncüler, İ. (2018). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma: İstanbul Gelişim Üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ören Bayındırlı, M. (2020). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık, finansal tutum ve davranış düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Karabük Üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Özen, Y. & Gül, A. (2007), Sosyal Eğitim Bilimleri Araştırmalarında Evren-Örneklem Sorunu, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422.
- Öztürk, M.E. (2021). *TRB1 bölgesi üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin karşılaştırılmasına yönelik bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Munzur Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tunceli.

- PACFL. (2008), President's Advisory Council on Financial Literacy. Annual Report to the President, USA.
- Remund, D. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *The Journal of Consumer Affairs*, (2010), 276-295.
- Remund, D.L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case For A Clearer Definition In An Increasingly Complex Economy. *Journal Of Consumer Affairs*, 44(2), 276-295.
- Reyes, R.L. (2006). *The Psychological Meanings of Money*. Alliant International University, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- S&P. (2015). Financial Literacy Around the World: The Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey. (https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/3313-Finlit_Report_FINAL-5.11.16.pdf?x95483 Erişim Tarihi: 01.10.2021).
- Salah, S.F. (2019). *Yabancı öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi üzerine bir araştırma: Erciyes Üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Sancak, S. (2019). *Üniversite öğrencilerinde finansal okuryazarlık araştırması: Gümüşhane Üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Saraç, E. (2014). *Finansal okuryazarlık ve Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesi üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Saraç, E. (2015). *Finansal Okuryazarlık ve Dumlupınar Üniversitesi Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Sarıgöl H., (2020). Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında yazılan lisansüstü tezlerin içerik analizi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 10(1), 153-165. <https://doi.org/10.5961/jhes.2020.377>.
- Strough, J., Bruine de Bruin, W., & Parker, A. M. (2018). Taking the Biggest First: Age Differences in Preferences for Monetary and Hedonic Sequences. *The Journals of Gerontology, Series B*, 150-160.
- Şahin, M. & Barış, S. (2017). Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(2), 77–103.
- Taş, Ö.T. (2019). *TR83 bölgesindeki üniversitelerin iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin karşılaştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Taylor, M.S. & Wagland, S. (2013). The Solution to the Financial Literacy Problem: What is the Answer?. *Australasian Accounting Business and Finance Journal*, 7(3), 69-90.
- TBB Risk Merkezi. (2021). Risk Merkezi Aylık Bülteni: 2021/Temmuz. (<https://www.riskmerkezi.org/tr/istatistikler/23> Erişim Tarihi: 12/08/2021).
- TCKB. (2014). 2015 Yılı Programı. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı. Ankara.
- TCMB. (2020). 100 Soruda Merkez Bankacılığı. (<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/2d9f2c1d-18eb-4124-8fd9-a4ea189a24ad/100+Soruda+TCMB+web.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-2d9f2c1d-18eb-4124-8fd9-a4ea189a24ad-mR8fxaz> Erişim Tarihi: 29/08/2021).
- TDK. (2011). *İktisat Terimleri Sözlüğü*. TDK Yay., Ankara.
- TEB. (2013). Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2013, (https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/TEB_FOE_Rapor_2017_12_29_online.pdf Erişim Tarihi: 01.08.2021).

- TEB. (2015). Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2015, (https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/TEB_FOE_Rapor_2017_12_29_online.pdf Erişim Tarihi: 01.08.2021).
- TEB. (2017). Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2017, (https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/TEB_FOE_Rapor_2017_12_29_online.pdf Erişim Tarihi: 01.08.2021).
- TEB. (2020). Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, 2020, (https://www.teb.com.tr/upload/PDF/aile%20akademisi%20erisim%20endeksi%20raporu/TEB_FOE_Rapor_2017_12_29_online.pdf Erişim Tarihi: 01.08.2021).
- Temizel, F. & Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-86.
- Temizel, F. (2010). Mavi Yakalılarda Ekonomi Okuryazarlık. Beta Yayınları, İstanbul.
- Temizkan Tüfekçi, M. (2021). *Finansal okuryazarlık düzeyi üzerine bir araştırma: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Trunk, A. (2014). Financial Education and Financial Literacy. (<https://www.researchgate.net/publication/273757674> Erişim Tarihi: 17/08/2021).
- Trunk, A., Dermal, V. & Trunk, ř.N. (2019). The EU Monetary Policy and How Does Contribute to Financial Literacy. *Thriving on Future Education, Industry, Business and Society; Proceedings of the MakeLearn and TIIM International Conference 2019*, ToKnowPress, 563-585.
- Uludağ, İ. (1999). *İktisada Giriş (Mikro Analiz)*. Beta Yayınları, İstanbul.

- Ürün, H. (2020). *Finansal okuryazarlık: Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Trakya Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerine bir çalışma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Watung, S. R. (2018). The Influence Of Financial Literacy, Social Environment Factors And Cultural Factors To Consumption Behaviour (Survey on Faculty of Economics Students, Manado State University-Indonesia). *International Journal of Scientific Research and Management*, 6(5), 2321-3418.
- World Bank (2009) The Case for Financial Literacy in Developing Countries: Promoting Access to Finance by Empowering Consumers. (www.worldbank.org Erişim Tarihi: 21.09.2021).
- Worthington, A. C., (2006). Predicting Financial Literacy in Australia. *Financial Services Review*, 15(1), 59-79.
- Yardımcıoğlu, M. & Yörük, A. (2016). Türkiye'deki Finansal Okuryazarlığın ve Finansal Farkındalığın Durumu. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 9(2), 173-208.
- Yazıcıoğlu, Y. & Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, G. (2019). *Davranışsal iktisat perspektifinden finansal okuryazarlık düzeyinin analizi: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Yılmaz, V. & Tuncay, M. (2012). Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), 345-363.
- Yücel, S. (2017). *Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlıklarının kredi kartı kullanım alışkanlıkları üzerine etkisinin incelenmesi: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi-Hacettepe Üniversitesi örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.